

Capítol XI

LO RAT PENAT I L'IMAGINARI COLECTIU
VALENCIÀ

Federico Martínez Roda

11.1. UNA CONSCIENCIA COLECTIVA EN MES DE DOS MILENIS.

Com ya dia l'insigne catedratic Julià San Valero, mestre de tantes generacions en l'Universitat de València, la cultura es la resposta que dona un poble als estímuls en els que es troba¹. Però els pobles no són essències sino que són creacions històriques, d'ahí que l'existència d'un poble no depen ni de les institucions polítiques, ni de les estructures econòmiques ni a soles de les manifestacions culturals, sino de la consciència comunitaria de la seua existència.

Si acceptem lo dit anteriorment haurem de reconèixer que des de que la ciutat de València fon fundada pels romans a mitant del segle II, a.de C. existix un grup huma que ha tengut consciència comunitaria de "ser valencià". I que cap de periodo de l'Historia, en ningun cas, eixa consciència colectiva de "ser valencià" ha significat un sentiment d'exclusió de pertanyença a grups humans mes amples i a organismes polítics mes extensos.

Els primers valencians, habitants de la Valentia romana sabien que eren ciutadans romans i que, política i institucionalment, vivien incardinats primer en la Republica i despres en l'Imperi Romà. Lo mateix es pot dir dels valencians en l'epoca visigoda, que no deixaren de ser-ho, i sabien que pertanyien a la comunitat hispànica en l'encadenament germanic que suponien els visigots, alguns d'ells instalats en terres valencianes.

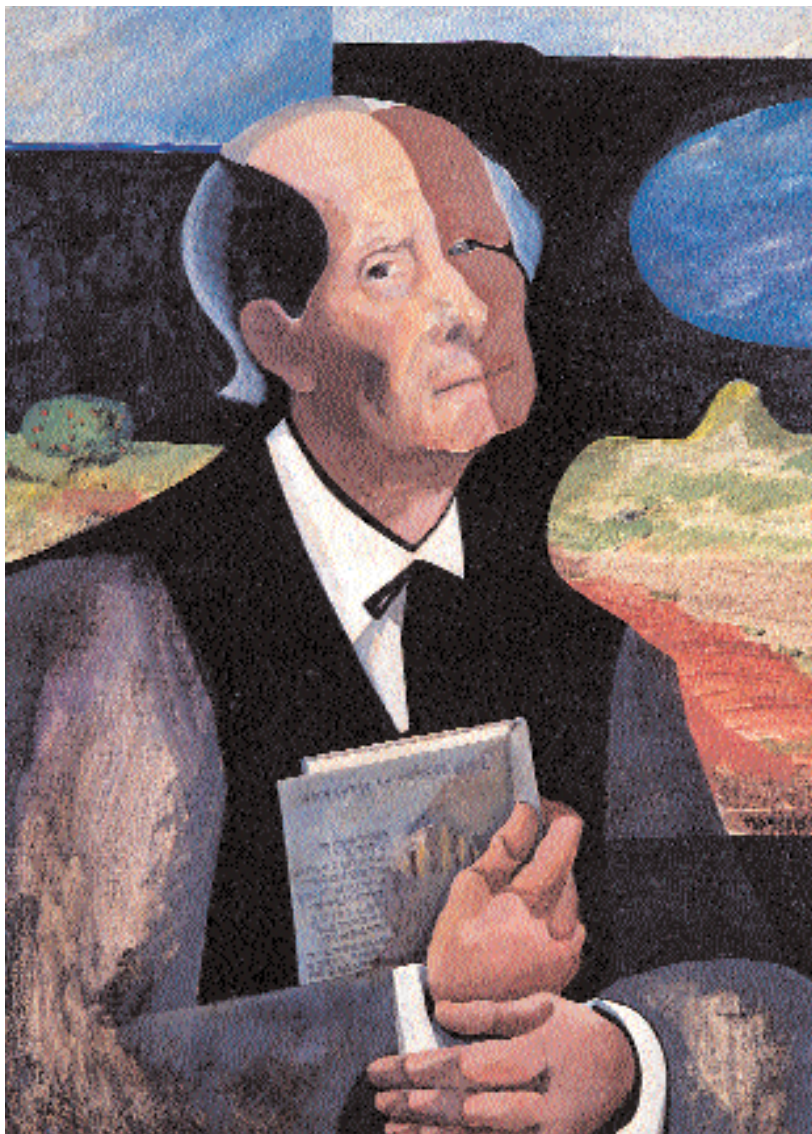
No pert el seu nom València en l'invasió musulmana. Inclús ya el ser valencià excedix els límits de la ciutat i la seua horta i es forma el Regne musulma de València per lo que ya tenim valencians regnicols. Però sera en el segle XIII quan sorgix la fórmula utilitzada durant tota l'epoca foral "la Ciutat i Regne de València". Esta fórmula deixa clara la realitat de que tan valencià es l'habitant de la ciutat com els del Regne, i ademés tan valencians eren els que parlaven castella com els que parlaven en la "vulgada llengua materna valenciana", segons famosa expressió del frare dominic Antoni Canals.

Durant tot este temps en el que s'inclou l'esplendoros segle XV, els valencians nomenaren patria a la seua terra, però seguiren sense vore contradicció entre la seua consciència valenciana i la seua pertanyença a conjunts polítics-institucionals mes amples, com era la Corona d'Aragó, primer, i la Monarquia espanyola despres.

11.2. L'ERRO DE LA PERSPECTIVA NACIONALISTA.

No es d'estranyar el juí negatiu que des de perspectives nacionalistes es te de l'unitat espanyola, perquè es valora retrospectivament en funció dels desijos del present, però, lo que es mes greu, es valora negativament per ignorància.

¹ Julià SAN VALERO APARISI. *Historia de la Cultura*, Anúbar, València, 1970.

*En Josep M.ª Bayarri i Hurtado
Prohom de Lo Rat Penat*

“Espanya arribà a soles a una accio de trascendencia historica-mundial, capacitada per l’unió d’eixes dos maneres de ser dels dos pobles, es dir, per l’unió de les corones d’Arago i de Castella en l’any 1479. Abans d’esta data, Espanya no participà en la vida historica dels pobles en caracter propi”².

Esta frase de Karl Vossler en lo que respecta als valencians nos confirma que estos valencians, en consciencia d’ells mateixa, no a soles no tingueren inconvenient en sumar-se al gran projecte espanyol a través del “poble” que formava la Corona d’Arago, a la que mai crearen problemes, sino tambe que el fet de ser valencià no era excloent de ser espanyol. Naturalment que en els segles XV, XVI, XVII i XVIII, la consciencia comunitaria, l’amor a la patria, tant a la chicoteta com a la gran existia.³ Encara abans de que Sieyès formula el modern concepte de nacio, durant la Revolucio francesa, el sentiment d’afecte a lo propi existia. Pero el concepte de nacio, en la transformacio que pati en Alemanya, especialment en Herder, Fichte i Hegel, donà ales al nacionalisme. Un nacionalisme que posava l’accent en la llengua com pertanyença a la nacio. Esta nova situacio, encara que en retard, afectà a Valencia i a Espanya. A Valencia perque la consciencia de ser valencià no ha anat mai adscrita a una llengua. Ha hagut valencians que parlaven llatí, els ha hagut que parlaven arap, els havia i els hi ha que parlaven en castella. I, per supost, els havia i els hi ha que parlen la llengua el qual nom coincidix en el gentilici: valencià.

D’ací que la situacio idiomática dels valencians, en conjunt i individualment, mai ha segut un element decisiu del seu sentiment de pertanyença a la comunitat dels valencians.

Sempre ha segut estrany als valencians l’identificacio d’una llengua en una etnia, i d’ahi tambe que haja perdurat el sentiment de saber-se i considerar-se valencià a lo llarc de tants segles i en situacions llingüístiques i polítiques tan distintes .

11.3. ELS DISSENTIMENTS DEL SEGLE XIX VALENCIÀ.

Encara que en lo substancial des del punt de vista de la consciencia comunitaria hi havia un gran consens, ya en el segle XIX l’imaginari colectiu, no de lo valencià, sino de cóm deuria configurar-se políticament Valencia, Espanya, inclus Europa i el Mon tenia grans dissentiments. Dissentiments que es manifestaren en ocasions en l’eliminacio física de qui no pensava d’igual manera. Despres de la “guerra del Frances”, que tambe va tindre un component de guerra civil puix tant els afrancesats com els francesos afincats en Valencia formaven part de “l’atre bando”, les guerres civils es succeiren sobre tot les dels carlistes contra els isabelins, sense oblidar l’insurreccio cantonalista que tant afectà als valencians. Guerres en seqüeles de violencia que van mes alla de les ocasions beliques com ocorregue la nit del 5 al 6 d’agost de 1835 en que foren linchats els principals carlistes de la ciutat de Valencia, o el fusilament, per part de les tropes carlistes, de 41 païsans en Chiva, per les seues tendencies lliberals, sense oblidar, anys despres, l’insurreccio cantonalista d’Alcoy el 9 de juliol de 1873, en un balanç de 16 morts, entre ells l’alcalde assassinat.

Estos “flashos” de violencia pretenen ilustrar l’estat de civisme dels qui els havia vixcuts en este temps i desijaven pau política i social, encapçalats per supost pel conservador dinastic Teodor Llorente i l’excantonaliste i republica Constanti Llombart.

D’ahi que inclus republicans que havien promogut i recolzat la Revolucio de 1868 practicaren el retraïment de la política, com Guerrero i Sorni, o es convertiren en l’esquerra dinastica, com Trinitario Ruiz Capdepón, quan arribà la Restauracio.

² K. VOSSLER: *Algunos caracteres de la Cultura Española*, Austral, Madrid, 1962, p. 91.

³ Veja’s a J. SANCHIS SIVERA: *Vida íntima de los valencianos en la época foral*, Anales del Centro de Cultura Valenciana. Valencia, nº VII, 1934.

En Vicent Añón i Marco
Prohom de Lo Rat Penat

11.4 LA SOCIETAT LO RAT PENAT: CREADA PER A UNIR.

En qualsevol cas no s'enten la fundació de Lo Rat Penat sense l'ambient de conciliació i reconciliació que conseguí la Restauració de la Monarquia en la persona d'Alfons XII i la Constitució de 1876, en la que tingue destacada participació Ciril Amorós i uns altres polítics valencians que s'incorporaren i recolzaren el projecte ratpenatista.

Esta reflexió sobre la concòrdia en la societat valenciana, després d'anys i anys de discòrdies d'orige polític i social, es necessari perquè, insistim, sense ella no es comprén la fundació de Lo Rat Penat.

Els fundadors eren conscients de les diferències socials dels seus membres, també de les diferències polítiques, d'ahí que s'insistira en formar la "casa comuna" dels poetes de guant i d'espardenya, però esta concòrdia tenia, també un objectiu que era fomentar "les glòries de València i el seu antic Realme".

Observem que n'eren moltes les diferències que separaven als fundadors de Lo Rat Penat, però el seu imaginari col·lectiu sobre València coincidia. D'ahí que fora possible la fundació de Lo Rat Penat.

Viure en una terra en que els seus habitants, els antepassats de Llobart i Llorente, estengueren per primera vegada una lletra de canvi, en concret el 19 de febrer de 1376; erigiren el primer hospital de malalts mentals, en 1409 i a on s'inicia a treballar en l'impremta, en 1474, produint el primer incunable d'Espanya, en llengua valenciana, podia i pot produir orgull. Però est orgull, est amor cap a lo propi no es, ni te perquè ser, nacionalisme. La memòria dels cursos 1968-69 es un eixemple més d'amor a la pròpia col·lectivitat però sense el menor índex de nacionalisme. Esta actitud li ve a Lo Rat Penat des dels seus orígens.⁴ En definitiva, els testimonis en este sentit son constant des de la fundació de Lo Rat Penat. Servixquen com a eixemple estes paraules de Teodor Llorente que son un resum magnífic de lo que significa Lo Rat Penat i de quin era l'imaginari col·lectiu que proponia un dels seus més destacats membres.

"Hay muchas cuestiones que nos dividen y separan en distintos campos, y es legítima esa lucha cuando defiende cada uno sus honradas convicciones; pero hay también algo, que nos une á todos: el amor á España, el amor á València, nuestras madres cariñosas; El amor al arte, el amor á la poesía, que enaltecen y subliman al espíritu humano. Y así como el pobre inválido del ejército, retirado a su aldea natal, toma la guitarra, humilde representación para él de los idealismos poéticos, y forma corro cantando coplas, que encuentran eco unánime en todos los corazones, yo cantaré lo que es nuestro sentimiento común, lo que tiene por emblema nuestro Rat Penat, la fe, la patria i el amor..."⁵

11.5. AIMADORS DE LES GLORIES VALENCIANES.

Lo Rat Penat en la seua fundació no podia ser nacionalista. I no podia ser, sobre tot, perquè el sentiment nacionalista era estrany al poble valencià. El poble valencià havia tengut consciència d'ell mateixa en circumstàncies difícils⁶ però mai havia generat idees excoents ni cap a uns altres pobles ni cap als immigrants, perquè, insistim, el nacionalisme li era estrany. Però, ademés, al nacionalisme li ha interessat la llengua i la cultura com a elements a partir dels quals, manipulant-los si es precis, conseguir els seus objectius polítics. Dit en unes altres paraules "la política apareix primer i la cultura nacional es una construcció posterior"⁷ D'ahí que el nacionalisme sense nació es intel·lectualment molt més perillós que el nacionalisme dels que ya la tenen, perquè les aspiracions els convertixen en substitut de la realitat.

⁴ Veja's la nota 88 del capítol X.

⁵ *Almanaque Las Provincias*, 1904, p.102.

⁶ Veja's a M. FERRANDIS OLMOS. *La decadencia valenciana: Historia i Llengua*, Lo Rat Penat, València, 1993.

⁷ K.R. MINOGUE: *Nacionalisme* Homé-Paidós, Buenos Aires, 1968, pag. 241. Esta idea també l'expressa B. ANDERSON: *Comunidades imaginadas. Reflexiones sobre el origen y difusión del nacionalismo*, F.C.E. México 1993, p. 28.

Mossen Lluís Alcón i Edo
Prohom de Lo Rat Penat

A lo llarc de capituls anteriors d'esta obra s'ha pogut comprovar lo que aci diem: Lo Rat Penat estigue obert a tots els que volgueren treballar en favor de "les glories valencianes", perque era una societat de "aimadors".

"Aimadors" que no tenien absolutament cap classe de recel ni contencios en els veïns. Al contrari, en les convocatories donen totes les facilitats ad aquells escriptors de l'entorn cultural de la Renaixença. Una Renaixença en la que Frederic Mistral i el Langue d'Oc tingue tanta transcendencia. D'ahi que en successius certamens dels Jocs Florals es convoque a poetes que escriuen en la "llengua del Regne de Valencia, de Catalunya o de les Illes Balears". Es a dir, es reconeix que hi ha suficients elements comuns com per a entendre's i que els poetes competixquen entre ells, pero tambe es reconeix l'individualitat de cada una de les llengües veïnes: la del Regne de Valencia, la de Catalunya i la de Balears.

Tambe el conjunt de patrocinadors que donen premis es una prova de cordialitat i bon veïnat en les que l'elenc d'institucions i ciutats es molt variat i mostra anim de colaborar en les regions veïnes.

Si aço es fonamental per a comprendre el talant obert de Lo Rat Penat i la seua congruencia en la societat valenciana, no ho es menys que s'admet en els diferents premis, excepte en la Flor Natural, que s'utilise el castella. Este fet te distintes implicacions:

a) Que es pot ser aimadors de les glories valencianes tambe en castella. Nicolau Primitiu, president de Lo Rat Penat, en una lapidaria frase resumi esta idea: "Es pot servir be a Valencia en castella i mal servir-la en valencià".

b) Preservar el valencià per a la Flor Natural es consubstancial en Lo Rat Penat, puix es crea en un moment en que els seus fundadors son conscients de que la debilitat en que es troba l'us del valencià cult pot comprometre la seua supervivencia com a llengua de cultura. Ademes, una llengua que havia donat a un escriptor com Ausias March que en paraules de Rafael Lapesa es "la más vigorosa personalidad literaria del siglo XV peninsular".

Pero insistim, no existix cap de recel respecte de les llengües veïnes i els fundadors de Lo Rat Penat actuen en una normalitat en este tema verdaderament eixemplar, inclus quan començaren des de Catalunya a voler extralimitar-se.⁸

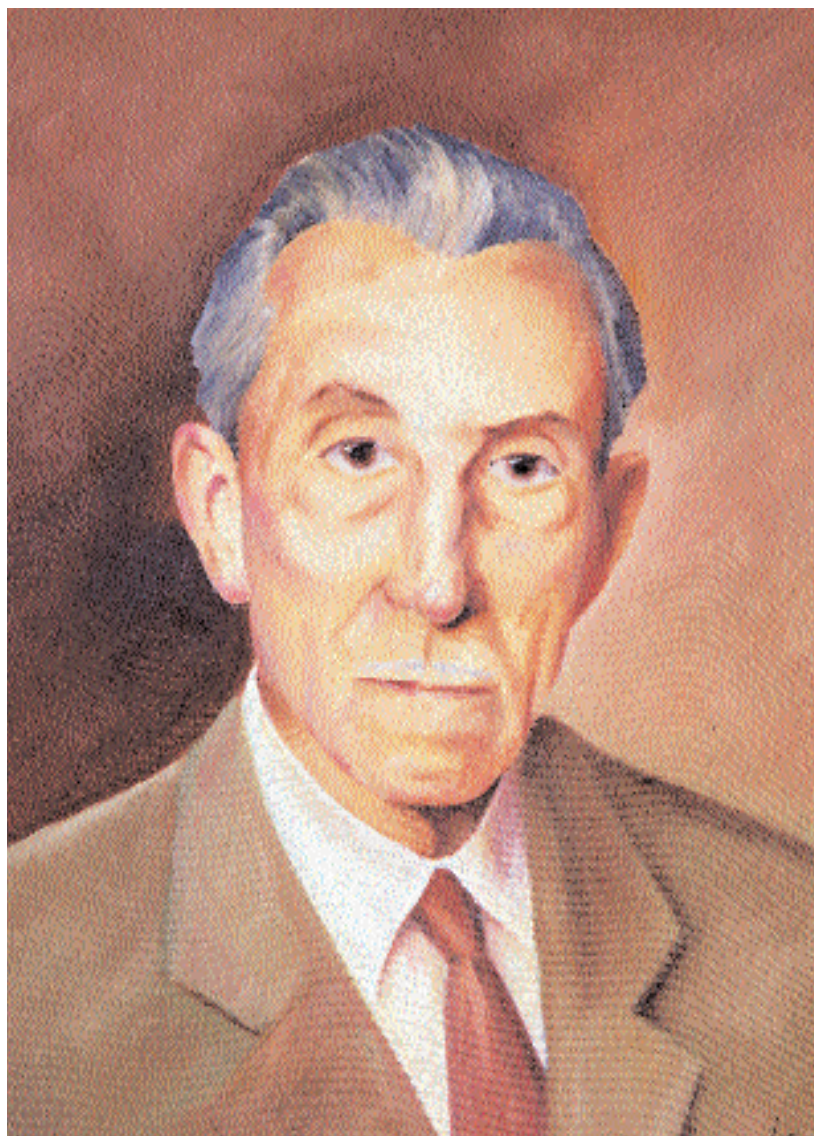
11.6. ELS INTENTS LLINGÜÍSTICS ASSIMILADORS.

El 23 de març de 1930 sonà un primer avis, no obstant, la precocitat del discurs feu que encara no fora una alarma. Durant tota la Renaixença la cooperacio entre els escriptors valencians, mallorquins, catalans i llanguedocians fon permanent i fluida. Pero ningu desijava impondre a ningu ni un nom comu ni una ortografia a les llengües que parlaven cada u d'ells. No obstant, el dia mencionat (23-III-1930) Antoni Rubió Lluch ingressà en la Real Academia Espanyola en un discurs titulat "Del nombre y de la unidad literaria de la lengua catalana",⁹ que tingue la seua replica, en 1933, en Valencia. El ratpenatiste Josep Mª Bayarri publica *El perill catala*¹⁰ No obstant, encara no hi ha una proyeccio de les tesis llingüístiques sobre l'imaginari colectiu valencià per lo que inclus en alguns aspectes Francesc Almela i Vives alaba el discurs mencionat. De fet, este discurs no te incidencia en Lo Rat Penat.

⁸ No obstant sempre s'estava en guardia pels afanys expansius provinents de Catalunya; encara que aço no impedia cooperar en materia lliteraria i poetica. El discurs inaugural del curs 1881-82 el president Rafael Ferrer i Bigné manifesta la seua preocupacio per que "alguns respectables escriptors catalans" pretenien substituir el nom de llemosi pel de catala per a denominar a les llengües occitanes. Veja's el capítol I.

⁹ Veja'm A. FERRANDO FRANCÉS: *Consciència idiomàtica i nacional dels valencians*, Universidad de Valencia ,1980, p. 15. Provablement l'actual definicio de "valencià" en el diccionari de la Real Academia Espanyola es conseqüencia lluntana d'este discurs.

¹⁰ Veja's el capítol II d'esta obra. Josep Mª Bayarri es prohò de Lo Rat Penat.

En Miquel Adlert i Noguero
Prohom de Lo Rat Penat

Des del principi de la Renaixença hi havia escriptors que des de Catalunya pretenien que els elements comuns de les llengües valenciana, catalana i balear se'ls denominaren català. No obstant des de València, i en menor mida des de Balears, s'acceptava que s'establiren uns criteris per a dotar a les varietats vulgars d'estes llengües d'una norma culta comuna que seria el llemosí.

Pero en cap de cas s'acceptava el nom de català, per a denominar el valencià perquè els repugnava “esta supremacia que a uns altres s'atribuixen”¹¹

Esta tensió sempre latent aflorà en els intents, existosos en part, de Pompeu Fabra de que el famos diccionari d'Alcover fora un element d'absorció llingüística. Valga com a exemple l'enfrontament entre Alcover i Fabra en la redacció d'una obra tan emblemàtica i ambiciosa com fon el *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Fon una obra polemica des els primers temps. Antonio Mª Alcover no acceptà mai, a pesar de les pressions patides, donar-li el nom de *Diccionari Català* i preferí donar-li el nom compost de *Diccionari Català-Valencià-Balear*; tampoc acceptà la normativa ortogràfica fabriana per al seu diccionari i fon el seu col·laborador, Francesc de B. Moll, també il·lustrador de l'obra, qui, a la seua mort, l'imposue. El subtítol de la portada del volum I, en la seua primera edició (*Palma de Mallorca, Imprenta de Mn. Alcover, 1930*) ho diu tot:

“*Diccionari català-valencià-balear. Inventari lexical y etimològic de la llengua que parlen Catalunya espanyola y Catalunya francesa, el Regne de València, les illes Balears i la ciutat d'Alguer de Sardenya, en totes ses formes literàries y dialectals, antigues y modernes*”.

No obstant, ja mort Alcover, l'obra passà a portar com a subtítol:

“*Diccionari català - valencià - balear. Inventari lexicogràfic i etimològic de la llengua catalana amb totes les seves formes literàries i dialectals recollides dels documents i textos antics i moderns, i del parlar vigent al Principat de Catalunya, al Regne de València, a les Illes Balears...*”

No a soles canvià el subtítol, sino que també l'ortografia utilitzada. Ademes, de les dotzemil fiches de paraules que havia aportat el Pare Fullana solament arreplega el diccionari una chicoteta part d'elles, en lo que tot açò significa d'exclusió de termes habituals usats en terres valencianes, de les que 1.500 paraules foren “arreplegades en la Regio de la Marina”¹²

Pero estes tensions no afecten als valencians. En el valencianisme cultural o si es preferix entre els principals intel·lectuals valencians dels anys trenta no feren mella estes tensions “externes”.

Hi ha distintes opinions sobre gramàtica i ortografia, pero es manté l'imaginari col·lectiu comú.

Durant els anys quaranta en Lo Rat Penat es donen cita tots aquells que es consideren “aimadors de les glories valencianes i el seu ‘antich Realme’”. Trobem des d'antics ratpenatistes preocupats tant pel valencianisme com per conseguir un nou esplendor social com a noves incorporacions que volen borrar l'amarç recòrt de la Guerra Civil, d'ahi que lo mes granat del franquisme partípe en els Jocs Florals, com regina, com poeta o com mantenedor. Pero junt ad eixe esplendor trobem l'activitat valencianista de base, els maxims exponents del qual son els germans Vicent i Xavier Casp, que junt en Adlert creen l'Editorial Torre, i les Joventuts Ratpenatistes.

¹¹ Veja'm la nota 57 del capítol I d'esta obra.

¹² Carta de Fullana a Alcover, presa de V. López Verdejo. “Introducció a la lexicografia valenciana”, *IX Seminari de llengua i literatura valenciana*. Gandia 1993. p. 36.

11.7. EL CONFLICTE ESTÀ SERVIT.

Els intents d'assimilació llingüística provinents de Catalunya eren permanents, però no havien fet mella en l'intel·lectualitat valenciana, els principals exponents de la qual sempre havien mantingut bones relacions en els escriptors i llingüistes de Catalunya i Balears a pesar de que, a vegades, eixia el tema d'unificar el valencià i el català en una llengua comuna. Però mai s'havia identificat llengua en poble, i menys encara s'havia osat, des de Catalunya a dir que els valencians eren catalans. Serà un valencià el que ho dirà per primera vegada. Precisament un membre de les Joventuts Ratpenatistes dels anys quaranta anava a ser l'artífex primer i símbol després de l'intent de catalanització de València. En l'acta del 11 de gener de 1944 apareix citat Joan de la Creu Fuster com un actiu soci. Posteriorment, ja fora de Lo Rat Penat passà a nomenar-se Joan Fuster a seques, esta "creu" que en la seua bandada mental es llevà del nom nos la carregà als valencians i encara no nos l'hem desvellugada de damunt.

Un sector reduït de valencians assumí l'imaginari col·lectiu proposat per Fuster¹³ encara que chicotet en número era i es un verdader poder factic puix controla els llocs directius de l'Universitat de València des d'ara on esten la seua influència a les noves universitats d'Alacant i en un major grau, l'Universitat Jaume I de Castelló. Des d'estes instàncies de poder es fomenta l'imaginari col·lectiu fusteria, l'objectiu del qual que no es un atre que afirmar la catalanitat dels valencians.

Al ser falsa esta adscripció, sense contingut històric ni viabilitat social, s'havia de combatre l'una i l'altra, ademés ocupant-se a fondo. Aixina puix el nacionalisme catalanista en València aplicà el victimisme de manera que tota l'història dels valencians se circumscrivia a "la derrota d'Almansa" i la desaparició administrativa del Regne de València en virtut de la divisió provincial de 1833. Així puix se feia un paralelisme en Catalunya, es mitificava el Dret migeval i, a la Corona d'Aragó se la canviava de nom, ara seria corona catalano-aragonesa i com tot nacionalisme, acusava als de fora: Felip V o Javier de Burgos dels mals propis, per supòst se focalisa l'atenció en determinades accions d'estos personatges i se'ls descontextualisa. El restant de l'Història s'oblida d'una plomada.

11.8. LO RAT PENAT MANTÉ EL SEU VALENCIANISME CULTURAL.

Res d'este nacionalisme catalanista, que curiosament en el seu historicisme impregnà a certs sectors del valencianisme polític, havia de vore en les concepcions dels ratpenatistes. La Renaixença valenciana, com moviment romàntic tardenc tenia una certa idealització del passat, i es pretenia recuperar en "glòries passades", però sense victimisme. D'ahi el gran consens mencionat simbolitzat per Constantí Llombart i Teodor Llorente. La gran part del poble no participava en els Jocs Florals puix era una manifestació de poesia culta que veia com una cosa llunyana. No obstant sí s'entusiasmava en els sainets d'Escalante, però açò no invalida els Jocs Florals, al contrari. Ya centenaris han segut un referent indiscutible de la lírica en valencià¹⁴ Les dos referències culturals, el teatre d'Escalante i la poesia de Lo Rat Penat coincidixen en que s'alluntaren de l'utilització del valencià per a fer proselitisme polític, inclús els qui ho feren, ho feren sempre fora de Lo Rat Penat, com Bonilla i algun que atre.

Ara en plena serenitat de la Restauració Teodor Llorente Olivares, conservador silvelista i Carmel Navarro excantonalista i republicà, conegut pel seu pseudònim Constantí Llombart, creen Lo Rat Penat, i el seu primer president Feliu Pizcueta reünix el seu objectiu principal: resucitar "les glòries del antic Regne de València, per tenir lo goig de que no s'obliden i es perguen, com la seua llengua, en l'obscuritat dels temps".¹⁵

¹³ Veja's J. SOLVES ALMELA: *El pensament nacionalista valencià. Les reflexions sobre el fet nacional valencià* (1962-1997). Tesis doctoral inèdita.

¹⁴ Veja's el capítol IX d'esta obra.

¹⁵ F. PIZCUETA: *Primer discurs com a President de Lo Rat Penat*, arrellegat en els capítols I i X d'esta obra.

D'ahi el seu apartidisme, inclús el seu apoliticisme i la seua reiterada negativa a que el valencianisme cultural es convertira en valencianisme politic.

El nom, Lo Rat Penat pres de l'animal que encapçala l'escut de la ciutat de Valencia es en ell mateixa un símbol, puix representa l'acort existent sobre l'imaginari colectiu valencià. Acort que es manté a lo llarc de tota la seua historia fins als primers anys xixanta.

Per a corroborar lo dit (que el sentiment valencià es mantingue viu i que hi havia consens) podriem triar diversos moments que avalen esta afirmacio i innumerables documents i testimonis intelctuals sobre l'imaginari colectiu valencià des dels orogens a les ultimes decades. Ya Constanti Llombart i Teodor Llorente, tan distints coincidixen en l'imaginari colectiu que sense cessar ha mantengut Lo Rat Penat com a institucio i la major part dels seus membres. Molts anys despres de la fundacio de Lo Rat Penat, es mantenia eix imaginari colectiu. El discurs que pronuncià el catedratic de l'Universitat de Valencia, Manuel Ballesteros en la velada lliteraria-musical que es celebrà el 24 de novembre de 1944 i que havia segut organizada per les Joventuts Ratpenatistes, te un inestimable valor perque desmentix la visio simplista que es prete donar d'estos anys, ademés, com s'ha dit, perque supon que, res menys que en 1944, trobem una visio plural d'Espanya encara que, evidentment, no es traduia en concrecions politiqués. Com molt be ha dit recentment Elías Díaz "No todo era igual en la España de aquellos años, diferenciarlo, sin fundir ni confundir las cosas y las personas, es me parece, una obligación, moral y científica de quien estudie y quien quiera hoy comprender bien todo aquello"¹⁶ En eixe moment com a manifestacio cultural del valencianisme i com a testimoni d'una visio plural d'Espanya nos apareix la mencionada conferencia. El guio del conferenciant, el catedratic d'Historia de l'Universitat de Valencia Manuel Ballesteros, s'ha reproduït en el capítol III, observem que parla de valencianisme i de conservar els caracters regionals i locals front a la standarisacio. Es dir, te plena consciencia dels nous temps que despres es nomenaren de la globalisacio. I aço en plena autarquia.

En 1954, Lo Rat Penat concedix un premi extraordinari a Enric Moya per l'obra *Sobre el sentido español del regionalismo valenciano*, en lo que es pot observar que una decada darrere d'atra es manté constant l'imaginari colectiu. Inclús en els anys xixanta, quan ya Fuster ha publicat les seues obres filocatalanistes, en la *Memoria dels Cursos de Lo Rat Penat de 1964-65* continúa l'idea de Valencia i de lo valencià sense cap conflictivitat i en harmonia en el sentiment de sentir-se espanyol.

Encara que en efecte retardat, el exratpenatiste Joan Fuster creà unes fronteres invisibles entre els intelctuals valencians. Per l'accio d'una reduïda minoria que veren en les tesis catalanistes de Fuster el seu futur politic es trencaren els consensos culturals basics existents fins ad aquells moments entre els valencians i este trencament tingue especials moments de tensio en Lo Rat Penat (veja's els capítols IV i V).

Lo Rat Penat, davant la ruptura d'una part de l'intelctualitat en el seu propi poble al que negava el seu propi ser, trià el bando del poble, i esta institucio vista per molts com elitista optava per l'opcio popular i de resistencia. Pero no hi havia incongruencia en aço. Quan els patricis de la ciutat de Valencia s'incorporaven a Lo Rat Penat no hi havia una amenaça en la propia existencia de lo valencià. En conseqüencia, les manifestacions en llengua valenciana tenien una expressio culta (unida a Lo Rat Penat) i una expressio popular (unida generalment a les representacions teatrals), ara es tractava d'adscriure lo valencià a lo catala, especialment des de sectors cults de filolecs, i aço no podia ser acceptat per Lo Rat Penat i no ho fon.

Ademés un sector de filolecs catalanistes fon esmonyint-se terminologicament: el primer pas consistia en adaptar l'ortografia i la gramatica del valencià al catala, este primer pas hi havia qui l'acceptà en un primer moment en Lo Rat Penat, puix no vea les intencions ulteriors, aço es provablement lo que facilità l'acort de les nomenades Normes de Castello de 1932 i el seu seguiment per Carles Salvador des dels cursos de Llengua Valenciana que escomençaren en 1949 organitzats per Lo Rat Penat. El pas següent, quan Carles Salvador havia mort, consistia en evitar el nom de llengua valenciana, de manera que es proponia denominar al valencià "catala", aci ya tropessaren en una oposicio frontal dels valenciàparlants, oposicio de la que Lo Rat Penat es feu

¹⁶ Diari *El País* 6 d'octubre de 1999, p. 15.

eco. I finalment el pas decisiu, la confusió de lo catalanofon en lo català, de manera que tot lo valencià (històric, artístic, gastronòmic, científic, cultural, etc.) queda englobat baix el nom genèric de català. L'incorporació d'estes idees en els partits de l'esquerra valenciana feu que en el seu període de govern de la ciutat de València (1979-1991) i de la Comunitat Valenciana (1982-1995), Lo Rat Penat, en contra del seu estil i de la seua vocació es va vore obligada per a seguir sent la "societat d'aimadors de les glòries valencianes" a convertir-se en una "societat de resistents". Però estava en joc l'autoestima i l'autoidentificació.

Sense subvencions oficials per part de les administracions socialistes i condemnada a l'ostracisme començà una trajectòria d'intensificació dels cursos de valencià, a pesar de que no se'ls donava reconeixement oficial als seus títols, i de publicacions en el desig de contrarrestar la remugada de la doctrina catalanista auspiciada per les editorials properes al PSPV o controlades per este al governar en la ciutat de València, en les tres diputacions valencianes i en la Generalitat¹⁷.

11.9. LO QUE DIUEN ELS SOCIOLECS.

En qualsevol cas, entre 1982 i 1991, època de major ostracisme, Lo Rat Penat aconseguí l'objectiu que Feliu Pizcueta havia fixat en el seu lluntau primer discurs "que no es perga la llengua valenciana" De portar-se avant els objectius dels pancatalanistes, la llengua valenciana no es perdria per oblit com era el risc a finals del segle XIX —sino que es perdria per absorció— com es el risc a finals del segle XX, d'ahi els esforços que Lo Rat Penat desenrollà en diversos àmbits¹⁸.

En 1985, les diferents aportacions intel·lectuals de professors i doctors permeteren a Lo Rat Penat, la publicació de l'obra col·lectiva *Raons d'identitat. Història i Llengua*. Estes esforços tenien gran resonància perquè s'emmarquen en la coincidència de l'imaginari col·lectiu sobre València i els valencians que promou Lo Rat Penat i el que subscriuen de modo normal, la majoria dels valencians: la no conflictivitat de sentir-se al mateix temps valencià i espanyol.

L'adhesió valenciana i espanyola l'assumixen el 81'2% de la població que viu en la Comunitat Valenciana. A soles el 2'6% dels valencians afirma no sentir-se espanyol, percentatge que podem adjudicar majoritàriament —sense cap temor d'equivocació— als pancatalanistes.

Des de l'importància d'estes senyes sociològiques que nos diuen com s'identifiquen els valencians ad ells mateixa, nos permetem reproduir íntegrament en el següent requadro:¹⁹

VOSTE ES SENT	COMUNITAT VALENCIANA	TOTAL ESPANYA (miges obtingudes en les 17 CC.AA.)
NO ME SENT ESPANYOL	2'6	6'2
MES VALENCIÀ QUE ESPANYOL	16'3	15'3
TAN VALENCIÀ COM ESPANYOL	41'5	43'3
MES ESPANYOL QUE VALENCIÀ	23'4	9'6
A SOLES ESPANYOL	14'4	24'0
NO SAP	1'8	1'7
TOTAL	100	100

¹⁷ Xambó, Tortosa, Piqueras Infante, Pérez Moragón, Pérez Casado, Ninyoles, Monzón, Toni Mollá, Damià Mollá, J.F. Mira, Mateo, Marqués, Fuster, Franch, Ferré, R. Blasco, Burguera i Adell, per citar a soles ensagistes, als que cal afegir alguns lingüistes i algun historiador aïllat saturaren el mercat de la teoria "nacionalista" en una dosis major o menor de catalanisme davant lo que Lo Rat Penat defengue, com pogue, lo que la majoria dels valencians pensava: la valencianitat de València, lo que era una evidència que els ensagistes anteriors, en major o menor grau, qüestionaven.

¹⁸ Veja'm els capítuls V i VI d'esta obra.

¹⁹ Pres de T. GARCIA FERRANDO I ARIÑO VILLARROYA.: "Posmaterialismo e identidad colectiva en la Comunidad Valenciana", *Revista Valenciana d'Estudis Autònoms*, n° 24, València, 1998, p. 59.

En estes senyes, obtengudes tretze anys despres de que el valencià “normalitzat” com a catala s'imponguera obligatoriament en l'ensenyança primaria i secundaria, es pot afirmar que el divorç dels que proposen l'imaginari colectiu valencià com a catala i el que posseixen els valencians d'ells mateixa es immens. I aci està la força de Lo Rat Penat.

11.10. DAVIT I GOLIAT.

Si nos atenem als poders factics culturals, la lluita de Lo Rat Penat front a “els postulats llingüístics que defen la totalitat de la Comunitat Científica Internacional”²⁰ pareix la desproporcionada lluita entre Davit i Goliat. I ho es perque es el mateix supost. Davit tenia darrere a tot un poble i Lo Rat Penat, tambe. I si no a tot, sí al 81'2% que no es poca cosa en una societat plural com es la valenciana.

La permanencia de Lo Rat Penat en l'adversitat es conseqüència de la seua sintonia en els sentiments profunds de la majoria dels valencians; no obstant, el gran repte que te plantejat consistix en que la seua activitat científica tinga reconeiximent. I diem científica perque l'activitat cultural està sobradament reconeguda.

L'homogeneïtat de la vida urbana, la standarisacio de la que parlava Ballesteros ya en 1944, ha contribuït a la desaparicio d'elements de la cultura tradicional. En este proces, Lo Rat Penat tambe ha segut un adelantat, sense promoure cap visio reductora o victimista de la seua cultura valenciana ha sabut unir voluntats en torn a l'idiosincrasia de la solidaritat. El Cor Popular, el Grup de Danses, els premis als Llibrets de Falla, l'organisacio dels Milacres o les Creus de Maig mostren el seu entronc en la cultura popular. Tambe estes activitats es veren afectades pel conflicte llingüístic pero el seu arrelament va permetre superar les dificultats; i ara la seua activitat es troba en plena puixança. D'ahi que es puga afirmar que el pancatalanisme no es un element de la vida valenciana sino una distorsio, de manera que despres d'anys i anys de la “normalitzacio” auspiciada per ell, tenim que no ha augmentat gens el numero de parlants en valencià, ya que el “normalitzat” que se'ls ensenya no el tenen com a propi, per lo que podem dir que l'adscripcio del valencià al catala, com es fa casi unanimitat en coleges i instituts, auixa als parlants, dividix al mon intelctual i introduïx un element absolutament esteril al debat politic. I lo que es mes greu, al pretendre modificar l'imaginari colectiu que la majoria dels valencians tenen d'ells mateixa, ha arribat a produir sensacio de desarrelament per a qui els seus referents interiorisats son posats en qüestio per la “veritat científica”²¹.

I naturalment i als que utilisen de manera llançadiça contra el valencianisme la manida “veritat científica” hi ha que contestar-los una cosa elemental pero certa: no hi ha noms científics per a cap llengua viva. Les llengües primitives sí que tenen noms donats pels científics perque son llengües mortes que no sabem com les nomenaven els parlants, pero les llengües vives com la llengua valenciana es nomena i es nomenarà com vullguen els seus parlants.

¡Tant els costa als pancatalanistes valencians recuperar l'orgull i la dignitat dels seus antepassats i denominar a la llengua com ells feren: valenciana! I entrem en una atra aportacio important de Lo Rat Penat: sempre ha segut un referent per a enfortir l'autoestima colectiva dels valencians. Es veritat que no existix un “autoestimometro” pero es pot afirmar sense cap de temor a enganyar-nos que Lo Rat Penat ha fet mes per elevar l'autoestima dels valencians que qualsevol atra institucio publica o privada. Ademes sense necessitat d'acodir a la mitologia historicista. Sense Lo Rat Penat haurien corregut mes perill del que varen correr els elements simbolicos (bandera, himne, nom de la llengua en l'Estatut) que contribuïxen a fixar els punts de referencia per a la formacio de la mentalitat colectiva valenciana.

²⁰ Esta expressio es repetix en ocasions des d'instancies oficials (gabinets llingüístics d'Ajuntaments i Universitats) junt a l'avis de que no es van a promocionar els cursos per “acientífics”.

²¹ En estes proclames de científisme es pot amagar un fonamentalisme perillós per a les llibertats basiques, entre elles la llibertat d'expressio. Una reflexio esclaridora al respecte l'encontrem en A.ELORZA. *La religión política. El nacionalismo sabiniano y otros ensayos sobre nacionalismo e integrismo*. San Sebastián, 1995.

Pero insistim, el seu gran repte davant el segle XXI, es conseguir que la comunitat científica internacional vaja coneixent lo que es sent comunment en Valencia, lo que s'està treballant i, per una altra banda, deixe fora del debat científic lo que no es propiament ciència, com ho es la denominació d'una llengua, i la convenció que es l'ortografia. Ademés que els filòlegs vagen incorporant tesis sobre la llengua valenciana que defen Lo Rat Penat i que es conseguix evitar que arriben a la mencionada Comunitat científica internacional per mig de la desqualificació o el mutisme.²² D'ahi que la lluita siga com la de Davit contra Goliat, però ara el Davit-Lo Rat Penat no utilitzarà una fona, sino la rao. La "rao" de la que parlava Rosa Armñana en la *Memoria dels Cursos de Llengua Valenciana* en 1978,²³ una rao que es combatuda no per "la ciència", encara que s'esgrimisca com a excusa, sino per l'ostracisme i per la manipulació del mètode científic, puix no hi ha major manipulació que desqualificar, sense considerar, els arguments discrepants.

I si, com afirmava Rousseau, el poble mai s'enganya, ja va sent hora de que "el científisme" que tant crítica a Lo Rat Penat vaja escoltant lo que des d'esta centenaria institució cultural es diu i incorpore l'acerp científic de lo que han investigat els seus membres i simpatizants puix, com creem haver demostrat, representa el sentir dels valencians que, en la seua immensa majoria, son "aimadors de les glories valencians".

11.11. MIRANT AL FUTUR.

En qualsevol cas, l'aportació que realisem en esta obra nos agradaria que fora un primer pas, una introducció, puix cada període històric tractat en la primera part de l'obra o cada tema de la segona part haguera requerit un llibre per a cada una d'elles, si tenim en conte la riquesa documental que conserva la seu de Lo Rat Penat. També hem observat que a força de lamentar-se, inclús de lamentar-nos, de la precarietat de la construcció de la consciència valenciana, que es una constant des de la fundació de Lo Rat Penat, no hem fet més que reafirmar la seua existència, una existència que a tots nos agradaria que no tinguera el germen del conflicte.

Davant esta situació cap preguntar-se ¿Es podra tornar a la situació anterior a 1962 en la que les institucions catalanes i mallorquines oferien premis en el cartell dels Jocs Florals? ¿Tornaran a participar poetes i escriptors catalans, mallorquins i languedocians en les activitats de Lo Rat Penat?. En definitiva ¿Es possible acabar en el conflicte llingüístic que patix l'intellectualitat valenciana?.

Naturalment que estes preguntes no les pot contestar un historiador. Inclús hi haura qui considere que millor que no ocorrega, al menys els dos primers supòsits, puix les ferides estan molt obertes. D'ahi que lo primer que es deu de fer es tancar eixes ferides, i les deu de tancar qui les provocà i les seguix provocant confrontant la cooperació llingüística entre iguals —com ocorria abans de 1962— en la quimèrica "catalanitat nacional dels valencians", es dir en la subordinació i, lo que es més greu, la pèrdua inclús dels símbols aglutinadors dels valencians, la seua pròpia adscripció i el seu propi sentiment de pertinença col·lectiva. En resum, que escomencen des de Catalunya a oblidar-se dels "països catalans", a no despreciar la fonètica valenciana i adoptar una actitud positiva de cooperació, res d'absorció, i Lo Rat Penat —no em cap gens de dubte, en la sintonia que sempre ha tingut en el poble valencià— tornarà a ser un fòrum d'expressió d'escriptors valencians, catalans, mallorquins i languedocians com era en les primeres èpoques. Superat l'error identitari i onomàstic per part dels qui el crearen, es a dir, superada la confusió entre cultura i lliteratura, i l'utilització nacionalista catalanista d'eixa cultura i d'eixa lliteratura, sera possible acabar en el conflicte llingüístic.

Si no es tanquen les ferides, l'ortografia sera el primer front de batalla i cada u es mantindra en les seues posicions, que es —com es pot vore en l'ortografia d'esta obra— la situació en la que estem.

²² En tristesa i preocupació veem que pot ocórrer que en l'Universitat de Valencia, en la que hem estudiat els autors titulats d'esta obra i per tant es "la nostra Universitat", en tan insignes individualitats puga quedar desllegitimada per una pràctica autista respecte de la societat valenciana en este tema.

²³ *Memoria dels cursos de Llengua Valenciana*, en 1978, Lo Rat Penat, Valencia, 1979.

En quant al contingut d'esta obra, el lector podra comprovar que s'han utilitat fonts primaries en el major rigor, mantenint l'ortografia original, en l'objecte de coneixer el passat per a comprendre'l i assumir-lo. Comprenint-lo i assumint-lo es construeix en mes llibertat el futur perque, al menys, es coneixen les claus de per que el present es com es.

Al cap i a la fi, el present —com cada moment historic— es el resultat del passat pero, a la mateixa vegada, es el punt de partida del futur i este no esta en mans dels historiadors sino dels sers humans. L'Historia-coneiximent —no l'historicisme com ya varem vore— lo unic que preten es que siguen mes conscients en afrontar el futur. I esta afirmacio que es certa per a tots en general es igualment valida per als valencians en particular.

BIBLIOGRAFIA

Aportada per Antoni IGUAL I ÚBEDA en la seua *Historia de Lo Rat Penat* (1959)

AGUILÓ I FUSTER, Marià: *Catálogo de obras en lengua catalana, impresas desde 1474 hata 1860. Obra premiada por la Biblioteca Nacional en el concurso público de 1860 e impresa a expensas del Estado*. Madrid, 1923.

AGUIRRE SIRERA, Leopold: *Teodoro Llorente, en el cincuentenario de su coronación*. (“Las Provincias”, 12 novembre 1959.)

ALMELA I VIVES, Francesc: *Francesc Almarche*. (“La Paraula Cristiana”. Barcelona, abril 1928.)

—: *La literatura valenciana*. València, 1934.

—: *La literatura en Valencia durante la primera mitad del siglo XX*. València, 1951.

—: *El monosilabismo valenciano*. València, 1951.

—: *Puig i Torralva en su año centenario*. (Suplemento “Valencia”, núm. 23. Levante, 9 juliol 1954.)

—: *Los primeros Juegos Florales de “Lo Rat-Penat”*. (Suplemento “Valencia”, núm. 73. Levante, 29 juliol 1955.)

—: *El escudo de Valencia*. (“Valencia Atracción”, núm. 254. València, març 1956.)

ALMIRALL, Valentí: *Articles literaris*. Barcelona, 1904.

ALTET I RUATE, Benet: *El Micalet*. (“El Pensamiento de Valencia”, t. II, núm. 31, pàg. 460. València, 30 abril 1858.)

—: *Déu i lo món*. (“El Pensamiento de Valencia”, t. II, núm. 35, pàg. 501. València, 10 maig 1858.)

AMADE, J.: *Origine et premières manifestations de la renaissance littéraire en Catalogne au XIXe siècle*. Toulouse, 1924.

ANDRÉ, Marius: *La vie harmonieuse de Mistral*. París, 1928.

ANDREU I SINISTERRA, Doménech: *El derribo de las murallas de Valencia en los años 1865 y 1866*. València, 1866.

ANÒNIM: *La estatua del rey Don Jaime el Conquistador*. (“Almanaque de Las Provincias para 1892”, pàgs. 145-154.)

—: *Del Renacimiento lemosín*. (Discurs de Victor Balaguer en los “Jocs Florals” de 1880.) (“Almanaque de Las Provincias para 1881”, pàgs. 162-167.)

BADENES DALMAU, Francesc: *Notes folklòriques sobre llenguatge, costums i literatura valencianes*. (“Lo Rat-Penat”, núm. 4, abril 1911, p. 165-172; núm. 5, p. 215-220, i núm. 6, p. 257-259.)

BALAGUER, Victor: *Discursos académicos y memorias literarias*. Madrid, 1875.

- : *Història política i literària de los trobadors*. Madrid, 1878.
- : *Los Juegos Florales en España. Memorias y discursos*. Barcelona, 1895.
- BEUTER, Pere Antoni: *Primera parte de la Crónica General*. València, 1604.
- BODRÍA I ROIG, Josep: *Flors de l'horta*. València, 1883.
- : *Discurs a Sant Vicent Ferrer*. València, 1894.
- : *Roselles*. València, 1895.
- : *Fulles seques*. València, 1900.
- : *Festes de carrer. Records de més de cinquanta anys arrere*. (Pròleg de Lluís Cebrián Mezquita.) València, 1906.
- : *Llibret de records*. València, 1911.
- BROTS *de llover*. València, 1896.
- CABALLERO I MUÑOZ, Francesc: *Un poeta oblidat. Josep Bodria i Roig*. (“Taula”, núm. 5. València, febrer 1928.)
- CANTS *de la terra*. València, 1899.
- CAPOLLS *de rosa*. València, 1898.
- CARRALERO, Jesús: *La estatua ecuestre del Rey Don Jaime*. (Suplemento “Valencia” de *Levante*, núm. 98. València, 3 febrer 1956.)
- CASAS FERNÁNDEZ, Manuel: *Proceso del catalanismo*. Madrid, 1932.
- CEBRIÁN IBOR, Santiago: “*Lo Rat-Penat*” en *Alacant*. (“Lo Rat-Penat”, núm. 1, p. 26-44, i núm. 2, p. 79-83.)
- : *Los fueros de Valencia. Apuntes preliminares para su exposición y completo estudio*. València, 1925.
- CEBRIÁN MEZQUITA, Lluís: *Valencia antigua y en la actualidad*. València, s.a.
- : *Sagunto, ópera en tres actos*. València, 1891.
- CORONA *oferta per la Societat “Lo Rat-Penat” a la Santíssima Verge dels Desemparats amb motiu d’ haver estat nomenada canònicament Patrona de València*. València, 1885.
- CORTINA PÉREZ, Josep Maria Manuel: “*Lo Rat-Penat*” en *Paterna*. (“Lo Rat-Penat”, núm. 2. València, febrer 1911, p. 84-88.)
- CUATRO TORRES, Baró de las: *El casco del rey Don Jaime el Conquistador*. Madrid, 1894.
- DURAN I TORTAJADA, Miquel: *Teodor Llorente*. Barcelona, 1936.
- ESCOLANO, Gaspar: *Década primera de la Historia de Valencia*. València, 1610.
- ESCRIG I MARTÍNEZ, Josep: *Diccionario valenciano-castellano*. València, 1871.
- FERRER I BIGNÉ, Rafael: *Mis primeros versos*. (“Almanaque de *Las Provincias* para 1889”, pàgs. 233-236.)
- FLORADES, Sis. València, 1908.
- FLORS *d’enguany*. València 1897.
- GALIANA, Josep E.: *Basílica per a la Mare de Déu dels Desemparats*. (“Germania”, núm. 14. València, 1 novembre 1925.)
- GERMANIA. *Revista literària i científica*. València, 15 abril 1925 al 1 abril 1926. Quinzenal.
- GIMENO I CABAÑAS, Amali: *El partido republicano de Valencia ante la Historia*. València, 1870.
- GÓMEZ MIEDES, Bernardí: *Historia del rey Don Jaime el Conquistador*. València, 1584.
- GÓMEZ SERRANO, Nicolau Primitiu: *El bilingüisme valencià*. València, 1936.
- GORCE, M. M.: *Els orígens místics dels Jocs Florals*. (“La Publicitat”, Barcelona, 4 setembre 1932.)
- GRAS I ELIAS, Francesc: *Siluetes d’escriptors catalans del segle XIX*. Barcelona, 1909.
- GUARNER, Lluís: *El poeta Querol, empleado de Ferrocarriles*. (“Trenes”, núm. de primavera. Madrid, 1957.)
- IRANZO SIMÓN, Víctor: *Mis primeros versos*. (“Almanaque de *Las Provincias* para 1890”, pàgs. 338-340.)

IVARS CARDONA, Andreu: *Origen i significació del “Drac Alat” i del “Rat Penat” en les insígnies de la ciutat de València*. (Vol. II de “Memòries del II Congrés d’Historia de la Corona d’Aragó”, p. 49-112. València, 1923.)

JEAN-DESTHIEUX, F.: *Frédéric Mistral*. París, 1922.

LABAILA I GONZÁLEZ, Jacint: *Poesías serias y jocosas*. (Prólogo de Félix Pizcueta.) València, 1876.

—: *Flors del meu hort. Poesies valencianes acompanyades de la traducció casellana de M. Torres Orive*. València, 1882.

—: *Mis primeros versos*. (“Almanaque de *Las Provincias* para 1888”, pàgs. 89-93.)

LIERN I CERACH, Rafael Maria: *Mis primeros versos*. (“Almanaque de *Las Provincias* para 1887”, pàgs. 225-231.)

LLIBRE d’or dels “Jocs Florals”. València, 1895.

LLIBRET. *Nou — de versos*. València, 1907.

LLOMBART, Constantí: *Tipos d’auca, retratos, carases i carasetes, pintats a la alenciana per vairo populars artistes de la terra del che, trets a llum per a divertició i recreo del públic*. (Dedicatòria a Escalante.) València, s.a.

—: *Al ministro de la muerte. Imprecación*. València, 1872.

—: *Trece días de sitio o los sucesos de Valencia*. València, 1873.

—: *Obres festives completes compostes segons antiga, general i molt raonable tradició pel Pare Francesc Mulet*. València, 1876.

—: *Niu d’abelles. Epigrames llemosins*. València, 1876.

—: *En Victor Balaguer. Apunts biogràfics*. (“Lo Rat-Penat” de 1877, p. 148-153.)

—: *Tabal i dolçaina. Festes, costums i mals vicis, pintats a la valenciana per varios populars artistes de la terra del che, trets a llum per a divertició i recreo del públic*. València, 1878.

—: *N’Eduard Escalante. (Apunts biogràfics)*. (“Lo Rat-Penat” de 1878, p. 22-28.)

—: *En Josep d’Orga. (Apunts biogràfics)*. (“Lo Rat-Penat”, per a 1878, p. 98-110.)

—: *Los fills de la morta-viva. Apunts bio-bibliogràfics per a la història del renaixement literari llemosí en València*. València, 1879, p. 33-37.)

LLOMBART, Constantí: *En Jacint Labaila. (Apunts biogràfics)*. (“Lo Rat-Penat”, 1879, p. 148-154.)

—: *En Cristòfol Pasqual i Genís. (Apunts biogràfics)*. (“Lo Rat-Penat”, 1881, p. 139-149.)

—: *En Teodor Llorente. (Apunts biogràfics)*. (“Lo Rat-Penat”, 1881, p. 68-73.)

—: *La Suiza valenciana. Guía de Buñol y sus alrededores*. València, 1884.

—: *Valencia antigua y moderna. Guía de forasteros. La más detallada y completa que se conoce*. València, 1887.

—: *Escritores valencianos. Don Joaquín Balader. (Apuntes biográficos)*. (“Almanaque de *Las Provincias* para 1888”, p. 155-158.)

—: *Mis primeros versos*. (“Almanaque de *Las Provincias* para 1889”, p. 298-304.)

— SANMARTÍN I AGUIRRE, Josep F.: *Cabotes i calaveres. Melonar de València. Galeria de retratos de personatges célebres, dibuixats a la ploma, en sèrio i en broma i en llenguatge bilingüe*. València, 1887.

LLORENTE OLIVARES, Teodor: *“Lo Rat Penat” en Poblet i en Santes Creus, Valls i Tarragona*. (“Almanaque de *Las Provincias* para 1883”, p. 266-284.)

—: *Los excursionistas del “Rat-Penat”. Visita al arco romano de Cabanes y al desierto de las Palmas*. (“Almanaque de *Las Provincias* para 1883”, p. 199-208.)

—: *La fuente de Valclusa*. (“Almanaque de *Las Provincias* para 1904”, p. 335-340.)

LLORENTE FALCÓ, Teodor: *Mistral i Llorente*. València, 1932.

—: *Eduardo Escalante*. València, 1934.

LLUCH SOLER, M.: *Constantí Llobart. Apuntes biográficos*. València, 1879.

MARTÍ I GADEA, Joaquim: *Diccionario general valenciano-castellano*. València, 1891.

- MARTÍ GRAJALES, Francesc: *La Sabateria valenciana. Apunts històrics*. (“Lo Rat Penat”, 1882, p. 54.)
 —: *El notario Carlos Ros y Hebrera*. (“El Archivo”, t. V, quadern III, p. 169. València, setembre 1891.)
 —: *Fecha de nacimiento de San Vicente Ferrer*. (“Almanaque de Las Provincias para 1892”, p. 257-261.)
 —: *Ensayo de una bibliografía valenciana del siglo XVIII o descripción de las obras impresas en valenciano en dicha época, con un apéndice de documentos inéditos referentes a autores y tipógrafos*. (Inèdit.)
 —: *Ensayo de un diccionario biográfico y bibliográfico de los poetas que florecieron en el Reino de Valencia hasta el año 1700*. Madrid, 1927.
 — i PUIG I TORRALVA, Josep Maria: *Orígens del gravat en València*. València, 1882.
 — y SALVÀ, Pere: *Cancionero de la Academia de los Nocturnos de Valencia*. València, 1905.
- MARTÍNEZ ALOY, Josep: “Lo Rat-Penat” en el blasón de Valencia. (“Almanaque de Las Provincias para 1882”, p. 104-109.)
- MONTOLIU, Manuel de: *Manual de Historia crítica de la literatura catalana moderna*. Barcelona, 1922.
- NAVARRO REVERTER, Joan: *Teodoro Llorente. Su vida y sus obras*. Barcelona s.a.
- PALANCA I ROCA, Francesc: *Lo romancer valencià*. València, 1889.
- PIZCUETA, Adolf: *Constantí Llombart*. (“Taula”, núm. 11. València, agost de 1928.)
- PIZCUETA I GALLEL, Feliu: *Discurso que en la solemne sesión celebrada por el Ateneo de Valencia con motivo del advenimiento de la paz pronunció el socio Félix Pizcueta en la noche del 9 de abril de 1876*. València, 1878.
 —: *¡Boix ha mort!* (“Lo Rat-Penat”, 1883, p. 22)
Poetes valencians contemporanis. Barcelona, 1908.
- PUIG I TORRALVA, Josep M.^a: *En Constantí Llombart. Apunts biogràfics* (“Lo Rat-Penat”, 1881, p. 145-157.)
 —: “*Mare i madrastra*”. *Assaig dramàtic en un acte i en vers*. València, 1889.
 —: *Origen de nuestras palmeras. La cuestión histórica*. (“El Archivo”, any IV, p. 52. València, 1890.)
 —: *Lliris i cards. Poesies valencianes*. València, 1899.
 —: *La etimologia de Valencia*. (“Almanaque de Las Provincias para 1908”, p. 211-220.)
- QUEROL I CAMPOS, Vicent Wenceslau: *Patria. Fides. Amor. Versos llegits en els Jocs Florals de Barcelona l'any 1872*. València, 1872.
 —: *Rimas*. (Pròleg de Pere Antoni d'Alarcón.) València, 1877.
 —: *Discurs llegit en els Jocs Florals de Barcelona l'any 1885*. València, 1885.
 —: *Mis primeros versos*. (“Almanaque de Las Provincias para 1887”, p. 65-68.)
 —: *Rimas*. (Pròleg de Teodor Llorente). València, 1891.
- RAT-PENAT. *Lo... Calendari llemosí corresponent al present any de 1875. Compost amb la distingida col·laboració dels més reputats escriptors de València, de Catalunya i de les Illes Balears per En Constantí Llombart*. València. Llibreria d'En Pasqual Aguilar; Editor. Carrer de Cavallers, n.º 1. 1874.
 —: *Lo... Revista mensual publicada per la Societat d'amadors de les glòries valencianes*. València. Impremta de Federico Doménech, carrer de la Mar, 65. Any I. 1911.
 —: *Biblioteca de Lo...* (I. *Libre d'or dels Jocs Florals*. -II. *Brots de llover*. -III. *Flors d'enguany*. -IV. *Capolls de rosa*. -V. *Cants de la terra*. -VI. *Nou llibret de versos*. -VII. *Sis florades*.)
 —: *Lo... en Utiel*. (“Las Provincias”, 18 novembre de 1896.)
 —: *Lo... en Alacúas*. (“Las Provincias”, 31 giner de 1898.)
 —: *Lo... en Játiva*. (“Las Provincias”, 27 setembre de 1898.)
 —: *Lo... en Canals*. (“Las Provincias”, 29 setembre de 1898.)
 —: *Lo... en Montesa*. (“Las Provincias”, 30 setembre de 1898.)
 —: *Lo... en Chella*. (“Las Provincias”, 11 octubre de 1898.)
 —: *Lo... en Enguera*. (“Las Provincias”, 15 octubre de 1898.)
 —: *Lo... en Carlet*. (“Las Provincias”, 17 octubre de 1898.)

- : *Lo... en Llombay*. (“Las Provincias”, 4 novembre de 1898.)
- : *Lo... en Catadau*. (“Las Provincias”, 5 novembre de 1898.)
- : *Lo... en Silla*. (“Las Provincias”, 28 novembre de 1898.)
- : *Lo... en Alcácer*. (“Las Provincias”, 29 novembre de 1898.)
- : *Lo... en Carraixet*. (“Las Provincias”, 5 giner de 1899.)
- RAT-PENAT: *Lo... en Turís*. (“Las Provincias”, 30 juny de 1900.)
- : *Lo... en Benigánim*. (“Las Provincias”, 19 setembre de 1900.)
- : *Lo... en la Hoya de Bunyol*. (“Las Provincias”, 18 setembre de 1901.)
- : *Lo... en Serra y Náquera*. (“Las Provincias”, 24 juny de 1902.)
- : *Lo... en Petrés*. (“Las Provincias”, 22 juny de 1904.)
- : *Lo... en Ador*. (“Las Provincias”, 12 juny de 1905.)
- : *Lo... en Villalonga*. (“Las Provincias”, 14 juny de 1906.)
- : *Lo... en Torrente*. (“Las Provincias”, 5 maig de 1906.)
- : *Lo... en Puzol*. (“Las Provincias”, 14 giner de 1907.)
- : *Lo... en Benicalap*. (“Las Provincias”, 25 desembre de 1907.)
- : *Exposició d’art retrospectiu en memorable recordança del natalici de Jaume el Conqueridor en son centenar VII*. València, 1908.
- : *Lo... en Castelló*. (“Lo Rat-Penat”, n.º 3, p. 126-134, i n.º 4, p. 176-186. València, març i abril 1911.)
- : *Lo... en Villa-Real*. (“Lo Rat-Penat”, n.º 5, p. 230-235, València, maig 1911.)
- : *Lo... en Onteniente*. (“Las Provincias”, 21 abril de 1915.)
- : *Lo... en Bocairente*. (“Las Provincias”, 24 abril de 1915.)
- : *El cincuentenario de Lo...*. (“Las Provincias”, 31 juliol de 1928.)
- REIG I FLORES, Joan: *Tribunal de las Aguas de Valencia*. (“Almanaque de *Las Provincias* para 1889”, p. 33-41.)
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni: *Historia de los movimientos nacionalistas*. Barcelona, s.a.
- SANMARTÍN I AGUIRRE, Josep: *Baladas y cantares*. Madrid, 1870.
- : *Cuentos vells i baralles noves, recullits d’ací i d’allà*. València, 1876.
- : *Jagants i nanos. (Falòries en prosa i vers.)* València, 1895.
- : *De l’agre dolç. Col·loquis, lletretes i epigrames*. València, 1900.
- SÁNCHEZ GOZALBO, Angel: *El paisatge en la literatura valenciana*. Castelló, 1934.
- SARTHOU CARRERES, Carles: *Lo Rat-Penat en Burriana*. (“Lo Rat-Penat”, n.º 9, p. 439-445, i n.º 10, p. 463-476. València, setembre i octubre 1911.)
- SARTHOU FRANCESCH, C.: *Lo Rat-Penat en Villarreal*. (“Lo Rat-Penat”, n.º 5, p. 230. València, maig 1911.)
- SOLER GODES, Enric: *Un centenari poètic: 1857-1957. La primera poesia que escrigué En Teodor Llorente*. (“Pensat i Fet”, n.º 46. València, març 1957.)
- : *In memoriam. Ramon Andrés Cabrelles*. (“Valencia Atracción”, n.º 277. València, febrer 1958.)
- TORRES BELDA, Josep Maria (“El Bachiller Torreznó”): *Armas de Valencia*. (“Almanaque de *Las Provincias* para 1880”, p. 63-69.)
- TOURTOULON, Baró de: *Jaime I el Conquistador*. València, 1873-4.
- TRAMOYERES BLASCO, Lluís: *Apunts sobre el “Rat Penat”*. (“Lo Rat-Penat”, any 1875. p. 115-118.)
- TRÉNOR PALAVICINO, Leopold: *Ramellet de versos*. València. 1895.
- TUBINO, Francesc Maria: *Historia del Renacimiento literario contemporáneo en Cataluña, Baleares y Valencia*. Madrid, 1880.
- VALENCIANOS. *Los — pintados por sí mismos. Obra de interés y lujo escrita por varios distinguidos escritores*. València, 1859.
- VERÁN, Jules: *De Dante a Mistral*. París, 1922.

VIDAL CORELLA, Vicent: *El monumento de Valencia a su rey conquistador*. (“Valencia Atracción”, n.º 189. València, octubre 1950.)

VIGNAU I BALLESTER, Vicent: *La lengua de los trovadores*. Madrid, 1865.

VIVES LIERN, Vicent: “*Lo Rat-Penat*” en *el escudo de armas de Valencia*. (Conferència donada en la Secció d’Arqueologia de la Societat “Lo Rat-Penat” en 13 de març de 1900.) València, 1900.

BIBLIOGRAFIA

Bibliografia posterior a 1959 i anterior ad est any, no citada per
Antoni IGUAL I ÚBEDA i utilitzada pels autors.

- ADLERT NOGUEROL, M. *En defensa de la llengua valenciana*. Ed. Del Senia al Segura. Valencia, 1977.
- AGULLÓ PASCUAL, J.B. *Biografia de Lluís Fullana Mira O.F.M.* Ed. Del Senia al Segura. Valencia, 1998.
- ALMELA I VIVES, F. *Valencia y su Reino*. Ed. Del Senia al Segura. Valencia, 1992.
- ALMINYANA VALLÉS, J. *El Crit de la llengua I i II*. Ed. Lo Rat Penat. Valencia, 1999.
- BALAGUER, V *Esperanças i recorts*. Barcelona, 1899.
- BALLESTER, J. *Temps de quarentena (1939-1959)*. Valencia, 1992.
- BARBERÁ I MARTÍ, F. *De regionalisme i valentinicultura. Discurs vell i comentaris nous*. Valencia, 1910.
- BLASCO, R. *Constanti Llombart i "Lo Rat Penat"*. Diputacio de Valencia, 1985.
- Catalec Exposicio Real Senyera*. Ed. EVP. Valencia, 1998.
- CEBRIÁN MEZQUITA, LL. *Carta-prolèch a Festes de Carrer*. de Joseph Bodría y Roig. Valencia, 1906.
- COLOMER FERRÁNDIZ, A. *Retrobar la tradició*. Ed. Saó. Valencia, 1996.
- COSTA CATALÁ, J.
Desperta Ferro. Ed. Nova Valencia. Valencia, 1988.
El Ferro que desperta. Ed. Lo Rat Penat. Valencia, 1997
- CUCÓ, A. *El valencianisme polític*. Valencia, 1971.
- CHUST, M. (Dir). *Historia de la Diputación de Valencia*. Diputacio de Valencia. Valencia, 1995.
- FERNÁNDEZ SORIA, J.M. i AGULLÓ DÍAZ, Mª C. *Maestros valencianos bajo el franquismo. La depuración del Magisterio: 1939-1944*. Institutio Alfons el Magnanim. Valencia, 1999.
- FERRANDIS I OLMOS, M.
La decadencia valenciana. Historia i Llengua. Lo Rat Penat. Valencia, 1993.
Els Jocs Florals de la Ciutat i Regne de Valencia. Lo Rat Penat. Valencia, 1997.
- FERRANDO FRANCÉS, A. *Consciència idiomàtica i nacional dels valencians*.
Universitat de Valencia, 1980.
- FUSTER, J. *Antologia de la poesia valenciana (1900-1950)*. Valencia, 1980.
- GARCÍA FERRANDO, M. i ARIÑO VILLARROYA, A. "Postmaterialismo e identidad colectiva en la Comunidad Valenciana". *Revista Valenciana d'Estudis Autonòmics*, n° 24. Valencia, 1998.
- GIL BARBERÁ i altres. *Lo Rat Penat*. Consell Valencià de Cultura. Valencia, 1996

- GÓMEZ CASAÑ, R. *Nicolau Primitiu Gómez-Serrano (1877-1971). Una aproximació a la seua vida.* Generalitat Valenciana. Valencia, 1997.
- GÓMEZ SERRANO, N.P. *La llengua valenciana a l'Escola.* Valencia, 1936.
- GUARNER, LI.
La Renaixença Valenciana i Teodor Llorente. Ed. 62. Barcelona, 1985.
Poesía y Verdad de Vicente W. Querol. Inst. Alfons El Magnanim. Valencia, 1976.
- GUINOT I GALÁN, J.M^a.
Les Bases ortogràfiques del 32 i les d'El Puig comparades. Ed. Lo Rat Penat. Valencia, 1997.
Gramàtica Normativa de la Llengua Valenciana. Ed. Lo Rat Penat, Valencia, 1987.
- IBORRA, Josep. *Taula de L; letres valencianes.* Institut Alfons el Magnanim, Valencia, 1982
- IGUAL ÚBEDA, A. *Historia de Lo Rat Penat.* Ajuntament de Valencia. Valencia, 1959.
- JULIANO, Mª Dolores. "Cultura Popular". *Cuadernos de Antropología*, n° 6. Barcelona, 1992.
- LEÓN I ROCA, J.L. *Constanti Llombart.* Ed. Lo Rat Penat. Valencia, 1995.
- LO RAT PENAT.
Llibre d'Or dels Jochs Florals. Ed. Federico Doménech. Valencia, 1895.
Brots de Llorer. Ed. Federico Doménech. Valencia, 1896.
Flors d'Enguany. Ed. Federico Doménech. Valencia, 1897.
Cants de la Terra. Ed. Federico Doménech. Valencia, 1899.
Primer Centenari dels Jocs Florals de la Ciutat i Regne de Valencia. Valencia, 1983.
- LÓPEZ, V. i AHUIR, A. *Poesia patriòtica valenciana (1808-1996).* Ed. L'Oronella. Valencia, 1995.
- LÓPEZ I VERDEJO, J.S. "Introducció a la Lexicografia valenciana". *Aula de Humanidades y Ciencias de la Real Academia de Cultura Valenciana.* n° 13. Valencia, 1994.
- LLOMBART, C. *Discurs Panegirich llegit en la solemne sessió inaugural de Lo Rat Penat.* Reedició per Paris Valencia, 1979.
- LLORENTE, T. *Epistolari de Llorente (Catalogat i ordenat per T. Llorente Falcó).* Barcelona, 1928.
- LLORENTE I FALCÓ, T. *De mi Valencia de otros tiempos. Memorias de un setentón.* Ed. Federico Doménech. Valencia, 1942.
- LLORIS I VALDÉS, M. *Constanti Llombart.* Inst. Alfons El Magnanim. Valencia, 1982.
- MARTÍNEZ MARTÍNEZ, F. *Folklore valencià.* Societat Valenciana de Publicacions. Valencia, 1927.
- MINOQUÉ, K.R. *Nacionalismo.* Hormé-Paidós. Buenos Aires, 1968.
- MYRDAL, G. *La objetividad en la investigación social.* F.C.E. México, 1970
- MORENO I MORENO, J. *Aproximació a l'història de Lo Rat Penat.* Ed. Lo Rat Penat. Valencia, 1994.
- OLEZA, J. I SIRERA, J.LI. *Història i Lliteratura.* Alfons El Magnanim, Valencia, 1985
- PÉREZ DE LOS COBOS, F. *Palacios i Casa Nobles.* Ed. Lo Rat Penat. Valencia, 1993.
- PIZCUETA I GALLEL, F. "Discurs de gràcies". *Sesió inaugural de Lo Rat-Penat. Discursos i Poèsies que es lligueren y pronunciaren en aquell acte.* Valencia, 1878.
- RECIO, C. *De Nación Valenciana.* Confluència valenciana. Valencia, 1999
- REIG I RODRÍGUEZ, J. *Concepte Doctrinal del Valencianisme.* Valencia, 1932.
- ROCA I TRAVER, F.A. *La Real Academia de Cultura Valenciana.* Consell Valencià de Cultura. Valencia, 1996.
- SALVADOR I GIMENO, C. *Pro Associació Protectora de l'Ensenyança Valenciana.* Valencia, 1921.
- SAN VALERO APARISI, J.
Historia de la Cultura. Anúbar. Valencia, 1970.
 "Folclore, etnografia y etnología en Valencia". *Historia de la antropología española.* Boixareu. Barcelona, 1992.
- SANÇ I SANCHO, V. *L'obra dels primers valencianistes.* Lo Rat Penat. Valencia, 1983.
- SANCHIS GUARNER, M.

El sector progressista de la Renaixença Valenciana. Facultat de Filologia de l'Universitat de València. València, 1978.

La Ciutat de València. Síntesi d'història i de geografia urbana. Ajuntament de València (3^a ed.). València, 1983.

Renaixença al País Valencià. Ed. Eliseu Climent (2^a ed.). València, 1982.

SANCHIS SIVERA, J. "Vida íntima de los valencianos en la época foral". *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, n° VII. València, 1934.

SIMBOR ROIG, V.

Els Orígens de la Renaixença Valenciana. Universitat de València. València, 1980.

Carles Salvador: política i nacionalisme. E. Climent Editor. València, 1983.

VENDRELL MATOSES, S.J. *Iniciació al valencianisme*. Ed. Lo Rat Penat. València, 1998.

VILA MORENO, A. *Les normes del 32. Aportació documental*. Lo Rat Penat. València, 1997.

VILA MORENO, A. i VILA FRANCÉS, A. *L'Església i la llengua valenciana (segle XX)*. Del Cenja al Segura. València, 1998.

VOSSLER, K. *Algunos caracteres de la cultura española*. Ed. Austral. Madrid, 1962.

VV.AA. *El pensament valencianista de Miquel Adlert*. Ed. L'Oronella. València, 1998

INDEX ONOMASTIC

- ABAD, Marivi 310, 311, 489
 ABAD ABAD, José 221
 ABRIL MARTORELL, Fernando 278
 ADAM FERRERO, Bernat 322
 ADÁN, José María 277, 404, 454
 ADLERT I NOGUEROL, Miquel 249, 251, 257, 259, 264, 265, 266, 275, 283, 285, 287, 288, 289, 292, 293, 328, 332, 417, 511, 543, 655, 723, **758**, 759
 ADRIAN (maestro) 236
 ADRIÉN I MUR, Salvador 105, 475
 AGRAMUNT (escultor) 199
 AGRASOT, Joaquim 86, 94, 477, 487
 AGUILAR, Francesc 63
 AGUILAR, Pascual 55, 63, 73, 98, 108, 109
 AGUILAR Y LARA, Joan 64
 AGUILÓ I FUSTER, Marià 35, 39, 78, 84, 109, 469, 585
 AGUIRRE, Francesc 169
 AGUIRRE MATIOL, Josep 35, 53, 55, 64, 100, 102, 103, 105, 111, 119, 127, 133, **150**, 153, 196, 475, 601, 603
 AGULLÓ PASCUAL, Benjami 399, 401, 693, 697, 699, 744
 AHUIR I LÓPEZ, Artur 332, 342, 343, 353, 361, 362, 367, 372, 448, 515, 739, 744
 ALAMÁN, A. 247, 249
 ALAMAR RUIZ, Agustí **144**, 179, 190, 193, 194, 200, 201, 314, 710
 ALAPONT, Joan Antoni 368, 448
 ALAPONT, Laura 442
 ALAPONT, Ramón 162
 ALAPONT, Raül 447
 ALARTE, Josep 247, 433
 ALBARRACÍN I RAGA, Encarna 383, 413, 415, 437, 460, 497, 549, **700**
 ALBERO I GARCÍA, Josep 716, 738
 ALBEROLA, Enric 129, 141, 197
 ALBEROLA SERRA, Estanislau 173, 182, 187, 447, 449
 ALBERTI, Rafael 631
 ALBIÑANA, Josep Lluís 257, 277
 ALBORCH, Carmen 368
 ALCAHALÍ, Baro de 107, 109, 112, 115, 116, 117, 118, 123, **126**, 127, 129, 131, 133, 135, 137, 141, 145, 149, 159, 163, 164, 167, 173, 196, 205, 218, 400, 447, 467, 507, 529, 535

ALCAIDE VILAR, Francesc 184, 231
ALCALÁ-ZAMORA TORRES, Niceto 477, 505, 619
ALCAYDE (Doctor) 233
ALCAINE, Vicente 94, 101,112
ALCOCER I CASADELLA, Joan 727, 738
ALCÓN I EDO, Lluís 241, 260, 275, 283, 301, 312, 317, 332, 333, 715, 719, 738, **756**
ALCÓN I MATEU, Prudenci 220, 433, 641
ALCOVER, Antoni M^a 204, 249, 365, 401, 505, 711, 716, 744, 759
ALCOVER I MASPONS, Joan 104, 501, 613
ALEMANY, Alex 406, 477
ALFARO, A 262
ALFONS II, 611
ALFONS XII, 31,1245,127,129,133, 499, 755
ALFONS XIII, 129,153,189,195,196, 503, 507
ALFONS I GUALLART, Antoni d' 338, 724, 738
ALFONS(O) AGUSTÍ, Antoni 285, 286, 296, 738
ALFONSO, Paco 376
ALFONSO, Yolanda 448
ALIAGA I MILLÁN, Pere 155, 533
ALIGHIERI, Dante d' 489, 589
ALMARCHE I VÁZQUEZ, Francesc 127, 129, **136**, 145, 147, 172, 173, 174, 175, 182, 186, 187, 195, 196, 199, 205, 372, 438, 702
ALMASSERA, Baro d' 234
ALMELA AUSINA, Jesús. 95, 96, 98, 99
ALMELA I VIVES, Francesc 226, 247, 254, 271, 429, 447, 450, 451, 515, 633, 639, 643, 645, 647, 671, 703, 713, 743, 757
ALMENAR, Eugeni 187
ALMENAR GARCÍA; Josep 174
ALMINYANA I VALLÉS, Josep 275, 289, 290, 301, 309, 312, 313, 314, 317, 319, 322, 326, 332, 333, 339, **354**, 362, 368, 410, 411, 417, 483, 485
ALMIRALL, Valentí 43
ALONSO, Francesc 739
ALONSO, Lambert 173
ALONSO MANGLANO, Mª Josefa 234
ALÓS, Ramón 68
ALPERA, Lluís 260, 273
ALTET RUATE, Elies 64
ALTAMIRA I CREVERA, Rafael 90,113, 477, 503
ALUFRE 110
ÁLVAREZ, Vicent 273
ÁLVAREZ APARICIO, Jesús 447, 450
ÁLVAREZ DE TOLEDO I GÓMEZ-TRENOR, Elvira **640**
ALZAGA, Enric 69
AMAT I MAESTRE, Miguel 89
AMORÓS, Amanci 89, 90, 101, 102, 105,111, 475
AMORÓS, Eugeni 70, 609
AMORÓS MANGLANO, Casilda 103, **476**

- AMORÓS I PASTOR, Ciril 42, 59, 75, 83, 94, 95, 97, 103, 108, 477, 501, 605, 609, 755
 AMORÓS I PASTOR, Eduardo 98
 ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent 247, 251, 262, 271, 273, 515, 649, 651, 607, 619, 641, 719, 744
 ANDRÉS CABRELLES, Ramon 75, 77, 98, 99, 104, 107, 110, 111, 113, 129, 198, 200, 203, 205, 209, 217, 221, 227, 228, 230, 231
 ANDRÉS ROMERO, Francisco 220, 239
 ANDREU I DE LA CERDA, Rafaela 104, **490**, 507, 527
 ANDREU I PERIS, Mª Carme 738
 ANDREU I REIG, Balbino 69, 81, 505
 ANGELEZ CASTELLÓ, Josep 373, 417
 ANGRESOLA I BALLESTER, Esteban 89, 112
 ANTOLÍ CANDELA 292
 AÑÓN I MARCO, Vicent 333, 437, 441, 543, 549, **754**
 APARICI I SIMÓN, Sonia **656**
 APARICI Y SOLANICH, Antoni
 APARICI(O), Eduardo 95
 APARICIO, Josep 317
 APARICIO, Ramón 234
 APARICIO CABEDO, Josefina 233
 APARISI I GUIJARRO 118, 147
 ARACIL, Lluís 259, 273, 373
 ARANDA, Antonio 232, 236, 238, 509
 ARANDA, Mª Lluïsa 232, 233, 236, 513, **598**
 ARANDA, Francisco de 116
 ARDIT, M. 259
 ARENAS ANDUJAR, Manuel 178
 ARIBAU, 33, 663
 ARIGO, Lluís 69, 87
 ARIÑO, Lluís 260
 ARLANDIS CORRAL, Lisard 714, 715, 717, 741
 ARMENGOT, Josep 109
 ARMIÑANA, Rosa 260, 719, 720, 721, 722, 724, 727, 737, 738, 741, 764
 ARNAL, Francesc de P. 64
 ARNAU, Mª Rosa 487, **614**
 AROLAS, Joan 33, 118, 432
 ARROYO Y ALMELA, Josep 27, 66, 86, 88, 90
 ARTOLA I TOMÁS, Bernat 507, 515, 633, 643
 ASECIO, Vicent 264
 ASENJO BARBIERI, Francesch 69, 85, 86, 87
 ASENSI, Josep 63
 ASENSI, Maria 448
 ASENSI MARTÍNEZ, Miguel 201, 217, 221, 231, 363, 432
 ASINS LERMA, Pasqual 216, 217, 221, 227, 228, 230, 641
 ASTRAY TERREROS, Millán 236, 238, 477, 509, 641
 ASUNCIÓN, Antoni 327
 ATART, Manel 64
 ATIENZA, Antoni 433

AUBANEL, Teodor 43
AUNÓS PÉREZ, Eduart 509
ÁVILA RUBIO, Mª Jesús 370
AVIÑÓ, Lluís 738
AYMEMIR CASASUS, Josep Albert 448
AZCÁRRAGA, Marcelo de 155
AZCÁRRAGA I FESSER, Margarida d' 103, **480**, 505, 507
AZOPARDO, Rafael 447, 448
AZORÍN 337, 386, 585, 665, 671
AZZATI, Felix 191, 703
BADENES I DALMAU, Francesc 75, 77, 96, 101, 102, 104, 105, 106, 107, 112, 114, 116, 131, 137, 149, 160, 167, 171, 475, 507, 609
BADENES, Frederic 201, 235
BADÍA, Vicent 249, 255, 271, 272
BADIA MARGARIT, 301
BAHAMONDE, Francisco 432
BAIXERAS 85
BALADER I SANCHIS, Joaquim 27, 33, 35, 59, 61, 432, 471, 581
BALBÁS, Joan A. 109
BALAGUER, Nicolau 703
BALAGUER I CIRERA, Víctor 35, 41, 43, 45, 47, 53, 57, 59, 76, 79, 83, 86, 103, 469, 501, 527, 581, 663
BALARI, Joan 85
BALLESTER, A. (pintor) 487
BALLESTER, Antoni M^a 61
BALLESTER; Constantí 179,190
BALLESTER MARCO, Artur 323
BALLESTER-OLMOS I ENGUIX, José Francisco 429, 434
BALLESTER I PÉREZ, Marius 719, 737, 738
BALLESTEROS, Manuel 241, 260, 761, 763
BAÑULS, F. de B. 275
BARAGAÑO, Adela 440
BARBER I MAS(BAS), Francesc 75, 95, 96, 98, 99, 101, 103, 111, 113
BARBERÁ ARMELES, Josep 289
BARBERÁ I MARTÍ, Faustí 49, 105, 106, 107, 111,112, 114, 115, 117, 137, 145, 159, 160, 164, 166, 503, 527, 689
BARBERÁ NOLLA, Rita 337, 379, 418
BARBERÁ DAVID, Antonio 101
BARREDA, Josep 64
BARREIRA, Josep 201
BARRACHINA GUAITA, Pasqual 270, 278, 286, 723, 737
BARRACHINA, Vicent 64,
BARÓ BORI, Emili 193, 203, 204, 228, 232
BAROJA, Pio 611
BARTUAL I OLIVER, Rosa 309, 320, 325, 332, 353, 363, 368, 370, 372, 383, 403, 404, **408**, 409, 413, 415, 457, 461, 483
BASTIT, Enric 228
BAUDELAIRE, Charles 601, 653

- BATALLER 703 (Diputat Provincial)
 BATLLÉS I BERTRÁN DE LIS, Marià 153
 BAYARRI I HURTADO, Josep Maria 166,193, 199, 200, 201, 203, 327, 433, 447, 449, 507, 543, 627, 655, **752**, 757
 BEA IZQUIERDO, Josep 269, 270, 286, 296, 309, 313, 447, 450, 451, 452, 483, 485
 BEA MATAIX, Josep 448
 BÉCQUER, Gustavo-Adolfo 591, 627
 BELTRAN, M. 188
 BELTRÁN, Nassio 396
 BELTRÁN BIGORRA 247
 BELTRÁN I CALPE, Efré 112,116
 BELLIDO, Francesc 57, 59, 63
 BELLIDO DE GONZÁLEZ, Manuel 163,171
 BELLVER, F. 188
 BELLVER, Melchor 109
 BENAVENT CALATAYUD, Josep 69, 131
 BENAVENT I BENAVENT, Joan 179,193, 203, 205, 233
 BENAVENT(E), Joaquín 90, 94, 95, 98, 99
 BENAVENT, Ricart 135,137
 BENAVENTE, Jacinto 145
 BENEITO, Emi 448
 BENET XV 195
 BENEYTO, Joan 713
 BENEYTO, Maria 251, 271, 273
 BENEYTO I JIMÉNEZ DE LA IGLESIA, Mª Irene 372, 414
 BENICARLÓ, Marqués de 507
 BENÍTEZ SANCHEZ-BLANCO, Rafael 417
 BENLLIURE, Josep 110, 201, 205
 BENLLIURE, Marià 110, 237, 487
 BE(N)LLOCH I HURTADO, Antoni 719, 737, 738
 BENLLOCH I VIVÓ, Joan Batiste 195, 200, 205
 BENOGRA, Rabi de 220
 BENS, Felip 353
 BERGA I GARCÍAS, Francisca 104, 108, **498**, 527
 BERGA GARCÍAS, Honorat 66, 68, 75, 89, 98, 99, 101, 102, 104, 105, 106, 107, 108, 110, 113, 114, 115, 117, 118, 123, **124**, 127, 139, 149, 153, 159, 475, 503, 505, 527, 529
 BERGAMÍN, 168
 BERNAL, José M^a 106
 BERNAL I LLORENTE, Filomena 505, **536**
 BERNARDO MARTÍ, Vicent 222
 BERNAT, Lluís 671
 BERNAT I BALDOVÍ, Josep 33, 35, **50**,118, 370, 432, 446, 447, 448, 451, 452
 BERTRÁN, Sant Lluís 458
 BETI BONFILL, M. 139
 BEÜT, Marieta 717, 741
 BEÜT I BELENGUER, Emili 249, **250**, 251, 252, 254, 256, 259, 260, 263, 265, 268, 270, 278, 281, 283, 285, 286, 372, 377, 513, 709, 715, 723, 741, 744, 745

BEYANO, Concha 448
BLANCH TORDERA, Jordi 370
BLANCO LON, Antoni 176, 200
BLANCO SOLER, Carles 509
BLASCO, Rafael 337, 379
BLASCO LAGUNA, Ricardo 702
BLASCO IBÁÑEZ, Vicent 55, 75, 113, 114, 125, 149, 199, 201, 255, 323, 364, 369, 404, 405, 477, 497, 501, 665, 671, 720, 744
BLAT, Vicente 94
BLAY BENZO, Enrich 70,112
BLESA, Josep M^a 64
BODRÍA ROIG, Josep 27, 35, 37, 51, 53, 59, 61, 65, 66, 69, 73, 80, 87, 91, 94, 95, 98, 99, 101, 102, 105, 106, 107, 110,112, 114, 115, 116, 117, 127, 129, 135, 137, 139, 141, 145, 151, 433, 447, 471, 475, 581
BOFILL MATAS, Jaume 505
BOIX, Eduart 77
BOIX I RICARTE, Vicent 33, **52**, 53, 55, 59, 61, 66, 81, 82, 83, 84, 86, 96, 97, 108, 113, 118, 171, 432, 447, 527, 663, 667, 669
BOLINCHES (Escultor) 199
BOLUDA, Juan 742
BOLUDA I SANAMBROSIO, Josep M^a 313, 336, **338**, 339, 353, 357, 366, 368, 369, 372, 377, 442
BOLUMAR, R. 89
BONAPART, Napoleo 577
BONET, Edmon de C. 117
BONET ALCANTARILLA, Pere 75, 95, 96, 99, 103, 105, 106, 110,113,131, 607
BONILLA I MARTÍNEZ, Josep María 33, 35, **48**, 64, 83, 86, 97,118, 667, 669, 760
BONO I BARBER, Bernat 249, 251, 257, 270, 271, 289
BORBÓN, Carles de (Carles VII) 501
BROBÓN, Elena de 383
BORBÓN, Isabel de 110,125,195
BORBÓN, Pau de 129
BORBÓN, Mª Teresa de, 129,157, 507, **520**, 533, 619
BORI I ESCURIET, Carles Vicent 353
BORONAT, Pasqual 112
BORONAT GISBERT, Josep 289, 292, 306, 325, 391, 517
BORSO DI CARMINATI, Emili 104, 469, 505
BORT, Juan 209
BORRÁS, Elies 447
BORRÁS JARQUE, Juan M. 220
BORREDA, Suni 448
BORRULL I VILANOVA, Francés 529
BOSCÁ, Antino 179
BOSCH MARIN, Francesc 211
BOU I TORT, Agusti 742
BOSCH MARIN, Joan 292
BOSCH MARIN. Josep 313
BRELL, Josep 64
BRETON DE LOS HERREROS, Manuel 110

- BREVA I FERRER, Mª Lluïsa **636**, 717
 BRINES, Francisco 673
 BRIZ, Francesc Pelai 45, 73, 77, 81, 599
 BROSETA PONT, Manuel 311, 517
 BROTONS, Francisco 70
 BRU, Antoni 196
 BRU, Josep 199, 249
 BRU I SANÇ, Zaiït 448
 BRU I VIDAL, Jaume (Santiago) 251, 254, 257, 262, 511, 513, 718, 744
 BRUIXOLA I COSTA, Josep 360, 415, 739
 BRULL, Angels 342, 355, 365, 368, 376
 BRUNET, 43
 BUENO, Baltasar 376
 BUIL, Eduardo 203, 206
 BURGUERA, Francesc de P. 251, 259
 BURGUERA, Josep 112, 131
 BURGOS, Javier de 162, 760
 BURGUETE, Enric 94, 95, 99, 101
 BURNS, Robert I. 332
 BURRIEL DE ORUETA, Eugenio 315
 BURRIEL GUILLÉN, Facunt 84, 102, 105, 106, 127, 141, 475
 BURRIEL I GARCÍA-POLAVIEJA; Facundo 107, 115, 116, 117, 118, 127, 133, **138**, 141, 173, 174, 175, 176, 188, 198, 199
 BURRIEL I GARCÍA-POLAVIEJA, Pere 172
 BUSÓ, Benet 64, 66, 89, 90, 91, 93, 94
 BYRON, 489
 CABALLERO MUÑOZ, Francesc 217, 221, 237, 308, 507, 627, 707
 CABANES CATALÁ, Mª Lluïsa 417
 CABANES I PECOURT, Ampar 296, 298, 299, 313, 332, 371, 376, 414, 417, 477, 485, 499, 517, 722, 744
 CABRELLES I SABATER, Lluïa 186, 372, 702
 CABRERA, Vicent 112
 CACHO, Vicente 100, 109
 CALABUIG, Francesc 228
 CALABUIG, Joan 344
 CALABUIG I CARRA, Vicente 106, 107
 CALATAYUD 112
 CALATAYUD I BAYÁ, Josep **212**, 232, 236, 238, 242, 243, 258, 433, 641, 710
 CALATAYUD RIVES, Teresa 221
 CALATAYUD TORTOSA, Vicent Ramon 283, 286, 299, 304, 309, 313, 321, 322, 328, 329, 353, 355, 361, 362, 369, 371, 415, 483, 485, 489, 517, 742
 CALDERÓN DE LA BARCA 89, 489
 CALPE, R. 189
 CALPENA I ÁVILA, Lluïa, 127, 503
 CALVET, Dámaso 84
 CALVO, Manuel 69, 85
 CALVO DOLZ, Enric 353, 367, 481, 743
 CALVO I RODRIGUEZ, Carmel 103, 501

CALVO SERER, 296
CALVO SOTELO, Joaquin 509
CALVO SOTELO, José 188
CALVO SOTELO, Leopoldo 292
CALZADA CARBÓ, Joan 507, 617, 625
CÁMARA REIG, José 231, (vore Baro de San Petrillo)
CAMARERO, Susana 414
CAMBÓ, Francesc 137,161,194
CAMOENS, 489
CAMPILLOS, Manuel 313
CAMPO, Marqués de 94, 110 (vore Josep Campo)
CAMPO I PÉREZ, Andreu 74
CAMPO I PÉREZ, Josep 74, 110
CAMPOAMOR, Ramón de 619, 635
CAMPOS, Emili 167
CAMPOS, Joan 64, 68
CAMPOS MARTÉ, Josep 432
CAMPS, Francesc 378, 379, 382
CAMPS, Pascual 197
CAMPS I GALLEGO, Emili 286, 304, 327, **350**, 370, 447, 451, 483, 485
CAMPS CÁMARA, Antoni 174,176,192,199
CANALEJAS MÉNDEZ, José, 83,102,103,104,157, 477, 501
CANALS, Antoni 751
CANET, Lleopolt 448
CANNER, Max E. 298
CANO, J. 249
CANOVAS DEL CASTILLO, 501
CANTÓ I BLASCO, Francesc, 129,131,**132**,135,166,167,168,170,172,173,199
CANTÓ IBAÑEZ, Mª Dolors 239
CANTOS, 84
CANTOS I FAGOAGA, Maria 404, 444, 495, **698**
CAPELLA PALLARÉS, Sebastia 313
CARDETTI, Giorgio 458
CARBONELL BALAGUER, José 174
CARBONELL DOMENECH, Juan Baustista 106,107,115,116, 527
CARBONELL RIERA, Rafel 63, 70
CARBONERES, Manuel 59, 61, 66, 69, 81
CARDONA, Enric 174,176,177,178,179,190,193, 200, 203
CARDONA I VIVES, Joan 143, 303, 321, 376, 386, 396
CARETA I VIDAL, Antoni 77
CARLES I GARCÍA, Candida **524**, 533
CARNACHOUN, Francisco de Paula 448
CARNER, Josep 613
CARO I ADAM, Vicent 447, 448, 449
CARO I FRIAS-SALAZAR, Adela 485, 541, **624**
CARRANZA, Eduart 511
CARRASCO, Ana Dolors 739

- CARRAU JUAN, Josep M^a 101, 102, 105, 475
 CARRAU LEONARTE, Ignacio 257
 CARRERES, Josep 232
 CARRERES VALLO, Francisco 106,131,133
 CARRERES ZACARES, Salvador F. 129,184,192, 200, 217, 221, 238, 249
 CARSÍ, Felip 110
 CASAL, Comte de 66, 81, 90
 CASANOVA BONORA, Manuel 231
 CASANOVA I CASANOVA, M^a dels Desamparats 487, **606**
 CASANOVA DALFÓ, Josep 181, 205, 209, **210**, 216, 217, 221, 227, 228, 229, 231, 287
 CASAÑ I ALEGRE, Joaquin 95, 96, 112, 527
 CASAS I CARBÓ, Joaquim 399
 CASERO ALCANIZ, Santiago 370
 CASP, Comte de 233
 CASP, Herminia 230
 CASP I VERGER, Vicent 220, 222, 251, 313, 485, 633, 759
 CASP I VERCHER, Xavier 249, 251, 252, 254, 257, 259, 266, 268, 270, 271, 273, 275, **282**, 286, 287, 288, 289, 292, 295, 297, 301, 307, 313, 317, 324, 327, 328, 331, 333, 343, 353, 357, 372, 385, 391, 397, 399, 457, 489, 491, 511, 513, 653, 655, 657, 659, 661, 663, 673, 719, 744, 745, 759
 CASTAÑER FONTS, Angeli 176,187,192,198, 200, 507, 515
 CASTAÑER FONTS, Josep 181, 229, 653
 CASTELAR, Emilio 589
 CASTELL MAIQUES, Vicent 283, 313, 417, 715
 CASTELLANO I AROLAS, Miquel 353, 384, 416, 417, 485, 673, 677, 739
 CASTELLFORT, Marquesa de 87
 CASTELL(S), Francesc 61,133
 CASTELLVI, Franci de 467
 CASTILLO CRESPI DE VALLDAURA, Vicente 115
 CASTILLO I POLEZ, Pelayo del 60, 89
 CASTRO 163
 CASTRO, Rosalia de 320, 386
 CATALÁN, Xavier 433
 CATALÁN HURTADO, Pere 286, 309, 313, 483, 485
 CATUL 653
 CAVANILLES, Antoni Josep 87, 292, 545, 547
 CEBRIÁ I MONTESINOS, Mª Angels 739
 CEBRIÁN (Pintor) 86
 CEBRIÁN, Encarna 383, 460
 CEBRIÁN IBOR, Lluís 228, 229
 CEBRIÁN IBOR, Santiago (Jaume) 127, 131, 135, 137, 141, 143, 145, **158**, 160, 177, 192, 619
 CEBRIÁN MEZQUITA, Julio 68, 96, 106, 107,115,116,131
 CEBRIÁN I MEZQUITA, Lluís 37, **46**, 51, 57, 63, 73, 84, 88, 89, 90, 91, 94, 95, 98, 99, 104, 105, 106, 107, 108, 110, 11, 112, 115, 116, 119, 127, 131, 137, 139, 141, 143, 145, 153, 157, 165, 171, 173, 177, 186, 192, 195, 198, 204, 225, 229, 477, 501, 535
 CEBRIÁ(N) NAVARRO, Emili 174,176,186,192,196, 372, 702
 CELDA PEIRÓ, Emilia 413
 CERDA DE ANDREU, Isabel de la 86, 103, **470**, 505, 527, 593

CERDA I REIG, F. 249
CERDAN DE TALLADA 112
CERVANTES, Miguel de 151,159, 225, 411, 469, 489
CERVERA, Juan 429, 432
CERVERA, Manuel 193
CERVERA FORNÁS, Amparo 722, 738
CERVERA I GRÍFOL, Josep 241, 260, 262, 433, 715, 719, 724, 737, 738
CERVERÓ FERRER, Salvador 235, 238, 641
CERVIÑO, Marcel 112
CERVIÑO I GUIMERÁ, Santiago 442
CÉSTER, Ricart 27, 29, 37, 51, 63, 65, 66, 69
CÉZANNE 406
CHABÁS I LLORENS, Roc 55, 97, 103, 112, 115, 116, 117, 127, 129, 131, 135, 137, 141, 143, 149, **152**,
171, 173, 529, 537
CHABRET FRAGA, Antoni 109,139
CHAPA, 66
CHAPA MONTALVÁ(N), Francesc 260
CHARQUES, Emili 63
CHENOLL, Josep Vicent 448
CHENOLL, Joan Vicent 448
CHIARRI LLOP, Vicent 177
CHILLIDA I MANYES, Roger 204, 503
CHIRALT, Enric 739
CHOCOMELI, 67
CHOFRE FERRI, Concha 413
CHULIÁ, 211
CHULIÁ, Antoni 228
CHULIÁ, Ramón 228
CHULIÁ HERNANDEZ, Salvador 404
CIDÓN NAVARRO, Antoni de 105, 106,127,127,145, 448, 535
CIERVA I PEÑAFIEL, Juan de la 195
CIGES APARICIO , 671
CISCAR, José Vicente 88
CISCAR I CASABÁN, Cipria (Cebria) 299, 300, 301, 302, 303, 305, 308, 309, 310, 311, 321, 322, 327, 331,
368, 412, 414, 489, 493, 728, 733
CISCAR I CASABÁN, Consuelo 379
CISNEROS I CRUAÑES, Lluïsa 205
CIVERA, Beatriu 251, 257, 714, 715, 717, 741
CIVERA, Benjamín 290
CIVERA, Manuel 33
CLEMENTE LAMUELA, Josep 61, 66
CLÉRIGUES, Vicent 33, 432
CLIMENT, Eliseu 262, 273, 372
CLIMENT, Francesc 55
CLIMENT I BARBER, Josep 289, 296, 319, 368, 384, 385, 404, 517
CLIMENT MARTÍ, Josep 63
CODINA ARMENGOT, E. 511

- CODONYER, Andreu 37
CODONYER, Francesc 2555, 259
CODONYER, J. 259
CODONYER TALAVERA, Josep 239
COLOM, Germa 397
COLOMER, Antoni 166
COLOMER I SELVA, Concheta 215, 216, 229, **592**
COLOMINA I GASCÓ, Neus 320, 321, 467, **670**
COLÓN, Cristofol 603
COLL I ALENTORN, Miquel 254, 715, 744
COLLELL, Jaume 84, 90
COMBA I COMBA, Amelia 309, 313, 326, 364, 418, 479, 483, 519, 673, 675
COMES, Joan Batiste 93
CONCA, Maria 228
CONCEPCIÓN, Begoña de la 313
CORBIN CARBO 179
CORBÍN FERRER, Joan Lluís 385, 744
CORELLA, Roiç de 118, 489, 523
CORT I CLIMENT-VILA, Anna M^a 487, **610**
CORET, Vicent 228
CORTES, Baro de **44**, 59, 95, 96, 98, 99, 100, 101, 102, 113, 225, 429 (vore Pascual Frigola i Ahís)
CORTES, Baronesa de 527 (vore PAULÍN I DE LA PEÑA, Anna M^a)
CORTÉS (escultor) 199
CORTÉS PASTOR, Hernán 503
CORTINA PÉREZ, Manuel 112, 129, 133, 145, 172, 174, 175, 198, 217, 221
CORTIS (tenor) 230
COSTA, Joaquin 611
COSTA, Ricardo 437
COSTA I CATALÁ, Joan 320, 324, 331, 353, 365, 369, 373, 385, 403, 404, 417, 744
COSTA HERNANDEZ, Luis 98
COSTA I PRIEGO, Cristina 397, 443, **696**
COSTELL, Francesc 77
COTINO FERRER, Juan 379, 398
COTOLI, Vicent 448
CREMADES MARCO, Francesc de Borja 289, 317
CRESPO, Ramón 133
CRESPO BALLESTER, Josep 244
CRESPO IRANZO, Dolors 332, 366, 495, **676**
CRESPO I SAMPER, Filiberto 395
CRIADO, Desideri 64, 211, 232
CRIADO I PUCHOL, Mª de la Concepcio 485, **630**
CRUÏLLES, Marques de 109
CRUMIERE, Luis 107
CRUZ, Pascual 131
CUBER, Marià 141
CUCÓ, Alfons, 164, 259, 273, 599, 699
CUESTA, Francesc 137

CUEVAS, AGAPITO 65, 66, 82, 90, 93, 94, 98
CURROS ENRIQUEZ, Manuel 101
DALFO, Vicent 174
DALÍ, Salvador 673
DARÁS ESTEVE, Vicent 228
DARÍO, Rubén 597
DAROCA ESPLUGUES, Emili 175,187
DASI, Francesc 112
DASÍ PUIGMOLTÓ, Pascual 27,
DATO, Eduardo 125, 505
DAYA NUEVA, Comte de 233
DELMAS BADENES, V. Emili 432
DELMONTE I HURTADO, Pere 316, 333, 339, 353, 360, 406, 407, 413, 414, 415, 418, 433, 451, 519, 655,
673, 675
DESANTES GUANTER, 332
DESPUIG, Lluís 467
DESPUJOL I TRENOR, Mª Lluïsa 233
DÍAZ, Elías 761
DÍAZ I TALENS, Bernat 84, 89
DICENTA MARTÍNEZ, Rosalía 338
DICENTA I VERA, Teresa **526**, 533
DOLÇ I DOLÇ, Miquel 254, 649, 714, 744
DOMÉNECH, Federico 68, 87, 93, 108, 109, 319
DOMÉNECH, Lluís 84
DOMÉNECH BURRIEL, Guadalupe 319
DOMÍNGUEZ I ATALAYA, Nativitat 159, 414, 477, 505
DOMÍNGUEZ BARBERÀ, Martí 233, 249, 257, 264, 431, 509, 515, 647
DOMÍNGUEZ BOVI, Josep 179, 180, 184, 190, 209, 217, 221, 227, 228, 230
DOMINGO, Josep 443, 742
DOMINGO, Josep Lluís 448
DOMINGO IBAÑEZ, Francesc 309, 313, 324, 410, 441, 443, 444
DOS AIGÜES, Marqués de 177, 238 (vore GONZÁLEZ MARTÍ, Manuel)
DUALDE FURIÓ, Vicent 63, 90,123,**130**,131,133,137,145,149,157,159,167,196, 535
DUALDE PÉREZ, Vicent 417, 701
DURAN I TORTAJADA, Enric 220, 225, 249, 515, 641, 643, 645
DURAN I TORTAJADA, Miquel 168,169,181, 507, 623, 641
ECHEGARAY, Josep 110,125
ELIZAICÍN ESPAÑA, Miguel de 205, 477, 503, 505
ELUARD, Paul 653
ENRÍQUEZ DE NAVARRA I MAYANS, Amelia 153, **512**, 533
EPILA, José 106, 110
ERRANDO VILAR, Enric 181
ESCALANTE, Eduardo (hijo) 99
ESCALANTE FEO, José 105
ESCALANTE I MATEU, Eduart 35, 37, 41, 51, **58**, 59, 61, 66, 81, 87, 90, 95, 96, 98, 99, 101, 102, 105, 108,
110, 118, 149, 178, 432, 447, 475, 717, 744, 760
ESCAMILLA, Mª Dolors 448

- ESCOLANO 118
ESCORIGÜELA, Batiste 33
ESCRIBÁ, Pasqual 63
ESCRIG I MARTÍNEZ, Josep 37, 78
ESCRIG I SANCHIS, Maria Dolors 485, **662**
ESCRIVÁ SORIANO, Vicent 260, 509
ESPADA, Josep 228
ESPARZA, Lí, 64
ESPÍ VALDÉS, Adria 259, 292, 513
ESPÍ, José 98
ESPIA, 112
ESPIAU I BELLVESER, Joan **54**, 104, 106, 110,112,115,116, 611, 613
ESPINOSA, Manuel 161
ESPLUGUES, Antoni 527
ESPLUGUES, Vicent 64
ESPLUGUES ESPLUGUES, Francesc X. 370
SPRIU, 651
ESPRONCEDA, 603
ESTARLICH, 211
ESTELLÉS, Angel 63
ESTELLÉS, Josep 63
ESTELLÉS, Josep 481
ESTELLÉS, Guerau 64
ESTELLÉS, Miquel 353
ESTEVE, Luis M^a 90, 94, 527
ESTEVE, Rafael 471
ESTEVE CARRASCO, Agosti 303, 447, 485
ESTEVE EDO, Josep 406
ESTEVE FORRIOL, Josep 417
ESTEVE FUERTES, Gabriel 239
ESTEVE GINER, Dani 448
ESTEVE I MOLLÁ, Enric **348**, 360, 376, 377, 378, 379, 382, 383, 388, 390, 394, 395, 404, 406, 407, 409, 410, 412, 414, 415, 418, 443, 444, 730, 746
ESTEVE PATUEL, Josep 306
ESTEVE VICTORIA, Josep M^a 375, 447, 449, 451
ESTRADA, José 167,168,169, 505
FABRA I POCH, Pompeu 305, 373, 374, 399, 759
FABRA PORTILLO, Ampar 549
FABREGAT, Amadeu 343
FABREGAT, Tomas 201
FÁBREGUES, Salvador M^a 64
FAGOAGA I BALLESTER, Geles 360, 415
FALCÓ BORGONÓN, Tomás 115,116
FALCÓ I PITARCH, Anna 485, **652**
FAMBUENA, Josep 61
FAUBEL 85
FAUS BELTRÁN, Vicent 716, 727

FAUS I SABATER, Salvador 738
FAYOS, Francesch 68, 86
FEASES, Federic 321, 342, 355, 365, 368, 376
FELIP V 760
FELIX, Josep 432
FENOLLAR, Bernat de 467
FEO, Roberto 254, 714
FERNÁN CABALLERO, 589
FERNANDEZ DEL RIO, Jose M^a 457
FERNÁNDEZ MATHEU, Josep 63, 67
FERNÁNDEZ ORDOÑEZ, Francisco 294
FERNÁNDEZ SHAW, Carlos 125
FERRAN SALVADOR, Vicent 175,176,198
FERRANDIS, Manuel 115,116,117,137
FERRANDIS AGULLO Marià 169
FERRANDIS LUNA, Salvador 244
FERRANDIS I OLMOS, Marivi 287, 309, 313, 314, 351, 353, 360, 366, 367, 369, 370, 384, 394, 398, 411, 415, 418, 442, 483, 485, 495, 519, 575, **689**, 732, 733, 738, 739, 744
FERRANDO BADÍA, Joan 289, 292, 297, 313, 323, 324, 326, 330, 331, 332, **352**, 411, 485, 549
FERRARO SEBASTIÁN, Rafael 336
FERRER, Ampar 739
FERRER, Aureli 64
FERRER, Bonifaci 318, 403, 489
FERRER, E. 260, 261
FERRER, Guillem 429
FERRER, Milagros 477
FERRER, Sant Vicent 70, 112, 194, 197, 222, 223, 236, 237, 252, 253, 274, 322, 359, 417, 427, 429, 431, 432, 433, 434, 437, 438, 459, 471, 495, 583, 589, 631, 715, 717
FERRER I BIGNÉ, Rafael 27, 33, 35, **36**, 37, 41, 47, 59, 61, 71, 75, 76, 81, 82, 86, 87, 88, 91, 94, 101, 108, 230, 319, 385
FERRER NAVARRO, Ramón 289, 324, 336, 361, 376, 385, 417, 454, 485, 517, 744
FERRER I PASTOR, Francesc 241, 251, 257, 271, 275, 713, 714, 738
FERRER I SOLIVARES, Enric 719, 738
FERRER VERCHER, Jaume 174, 184, 197, 201, 209, 216, 227, 228, 235, 238, 447, 448, 449, 450
FERRERES I CIURANA, Rafael 717, 744
FERRI AGUAR, Josep Lluís 336, 349
FERRÍS GARCÍA, Vicent 241, 254, 713, 716, 738
FICHTE 753
FIERROS, Benet 112
FIGUERA I DE LA CERDA, Teresa de la 104, **508**
FLETCHER I VALLS, Domingo 247, 254, 257, 712, 713, 743
FLORES (Diputat Provincial) 703
FOLGADO, Ricart 448
FOLIA, Iris 717
FONT DE MORA, Alejandro 733
FONT DE MORA I LLORENS, Josephina **528**, 533
FONTANALS I PUJALS, Emilia 104, **492**, 507, 527

- FONTELLES I FONTESTAD, Antoni 283, 286, 287, 297, 298, 313, 333, 353, 373, 416, 417, 485, 722, 723, 724, 725, 726, 728, 731, 736, 737, 738, 744, 745
FONTELLES I FONTESTAD, Josep Lluís 738
FORTEZA, (Jeroni) Geroním 70, 87, 91
FORTEZA, Guillem 80, 87, 471
FORTEZA CORTÉS, Tomas 103, 501
FOS, Joaquin Manuel 87
FRAGA IRIBARNE, Manuel 298
FRANCH, Ricart 69, 81
FRANCO BAHAMONDE, Francisco 234, 238, 507, 509, 513, 641
FRANCO CAPILLA, Acacio 115
FRANCO POLO, Carmen 233, 509, 513, **596**, 641
FRAU, Pepa 385
FRÍGOLA AHÍS, Pasqual **44**, 95, 108, 429
FRÍGOLA I CARUANA, Josefina 104, **488**, 527
FROEBEL 703
FULLANA I MIRA, Lluís 131,135,137,165,166,173,174,177,181,187,188,192,199, 386, 399, 400, 401, 402, 693, 695, 697, 699, 702, 703, 725, 744, 759
FURIO, Blai 448
FURIO EGEA, Josep 351, 353, 417
FUSTER, Joan 241, 243, 249, 251, 252, 254, 257, 262, 271, 272, 273, 355, 623, 633, 653, 657, 667, 671, 713, 744, 760, 761
FUSTER, Josep 439
FUSTER, Pere 96
GADEA MIR 113
GALELL, Josep 63, 86
GALIANA, Josep E., 187,196,198
GALIANA, Luis 687
GALIANA, Vicent 66, 67, 81
GALINDO I CASANOVA, Mª de la Asunción 541
GALINDO DE VERA, León 469
GALLEGO, Josep 187
GARCÍA, Antonio 90
GARCÍA, Francesc 184
GARCÍA, Joan 179, 202
GARCÍA, Juan Francisco 379
GARCÍA, Julià 432
GARCÍA, Leandre 84, 89
GARCÍA, Margarita 448
GARCÍA ARACIL, Santiago 319
GARCÍA ASENSIO, Enric 292, 313, 333
GARCÍA BRAVO, Magdalena 91, 103, 507
GARCÍA BROCH, Mª Dolors 331, 353, 355, 357, 368, 417
GARCÍA BRU, Laura 313, 485, 728, 731, 736, 738, 745
GARCÍA BRUSTENGA, Aleixandre 135,137
GARCÍA CADENA, 89
GARCÍA CARPIO, Antonio 289

GARCÍA COLLADO, Francisco 105
GARCÍA DE CACERES, 112,115,116
GARCÍA DEL REAL, Felip 237
GARCÍA FERRADA, Josep Lluís 353, 362, 371, 392, 404, 418, 497, 519, 677
GARCÍA GASCÓN, F. 193, 221
GARCÍA GUIJARRO, Lluís 190,196, 211
GARCÍA HERNANI, Mati 481
GARCÍA JUAN, José 221
GARCÍA LORCA, Federico 631
GARCÍA MAS, Mariá 75
GARCÍA MELIÁ, Ramón 448
GARCÍA MIRALLES, Antoni 324
GARCÍA MOLLA, Ricart 353
GARCÍA NAVASCUES, 86
GARCÍA-PERLES MARTÍN, Felip 308, 517
GARCÍA SANCHIS, Frederic 233
GARCÍA SEGURA, Eduart
GARCÍA VILLAGRASA, Miguel 220
GARCÍA ZAHONERO, 96
GARGALLO, Lluís 67, 68, 70, 82, 84, 87
GARULO, Josep 432
GARRIDO, Ramón 181
GARRIGA, Victor 448
GARRIGUES, Antoni 429
GARRIGUES, Joan 429
GASCH JUAN, Josep 176,181,184,185,193, 209, 215, 216, 227, 228, 230, 238
GASCÓ, Angel 75
GASCÓ PELEGRÍ, Vicent 289, 313
GASPAR, Enric 97, 110,118
GASSET (ministre) 195
GASSULL, Jaume 467
GASTALDO, Josep 90, 93, 94, 95
GAUDÍ 85
GAUTIER, T. 597
GAY I FORNET, Vicent 205, 503
GAYANO, 216, 227, 230, 232
GAYANO LUCH, Rafael 184, 201, 215, 216, 217, 221, 222, 227, 228, 231, 239
GEA, Josep 275
GENOVÉS, Antonio 90
GENOVÉS AMOROS, Vicent 217, 221, 511
GENOVÉS OLMOS, Eduart 149,167,169, 507, 629
GENOVÉS, Genar 137
GIERA, Pau 43
GIL, Jesús 173
GIL ALBORS, Joan Alfons 341, 485
GIL I BARBERÁ, Joan **284**, 286, 289, ,296, 307, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 316, 319, 320, 322, 323, 324, 326, 327, 331, 333, 339, 343, 349, 353, 359, 361, 362, 367, 418, 441, 483, 485, 489, 517, 547, 549

- GIL DOLZ DEL CASTELLAR (general) 199
 GIL I GENÍS 713, 738
 GIL LÁRARO, Ignacio 289, 365
 GIL NAVARRO, Josep Ferran 368, 448
 GIL POLO 118
 GILABERT PONCE, Luis 487
 GIMÉNEZ BORJA, Mª Ampar 234
 GIMÉNEZ FAYOS, Josep M^a 167,177,179,180,181,182,190,192, 200, 203, 231, 236, 238
 GIMÉNEZ (juventut)
 GIMÉNEZ-CASTELLANOS TAPIA, Adolf 155
 GIMÉNEZ MIRABET, Rafael 239
 GIMENO (Ceramiste) 320
 GIMENO, Joan 203
 GIMENO, Jose Luis 397
 GIMENO, Josep 432
 GIMENO, Pere 110,133
 GIMENO I CABAÑAS, Amali 103, 104,153,157,167, 477, 501, 535
 GIMENO I JUAN, Manuel 373, 384, 385, 738, 739, 744
 GIMENO I OLMOS, Vicenta 738
 GIMENO PUCHADES, Miquel 137
 GINAVET, Joan 137
 GINER, Antoni 127
 GINER, Carmel 242
 GINER, Estanislao 90, 94
 GINER, Francesc 369
 GINER MARCO, Josep 240, 241, 251, 252, 271, 712, 713, 738
 GINER, Manuel 167
 GINER BALAGUER, Teresa 413
 GINER BOIRA, Vicent 257
 GINER DE LOS RIOS, Francisco 503
 GINER I GINER, Fernando 353, 367, 411
 GINER MENGUAL, Francesc 332
 GINER MIRALLES, Manuel 324
 GINER I VIDAL, Salvador **56**, 85, 86, 87, 96, 105, 117, 160, 171, 195, 230, 491
 GISBERT RICO, Manuel 209, 215, 217, 221, 225, 227, 229, 505
 GOERLICH, Francesch 68, 69, 85
 GOICOECHEA I COSCULLUELA, Antoni 232, 509
 GÓMEZ, A. 260
 GÓMEZ, Domenec 184
 GÓMEZ BAYARRI, Josep Vicent 289, 376, 385, 417
 GÓMEZ CARRASCO; Rafael 177,178, 200
 GÓMEZ CASAÑ, M^a del Pilar 513, **646**
 GÓMEZ CASAÑ, Rosa 258
 GÓMEZ FAJARNÉS, Alfret 719, 738
 GÓMEZ FAJARNÉS, Enric 286, 309, 313, 433, 447, 483, 485, 547
 GÓMEZ DE MEMBRILLERA, Federic 163
 GÓMEZ-HORTIGÜELA, Angel 385

GÓMEZ MACIÀ, Alicia 547
GÓMEZ NIEDERLEITNER, German 88, 102, 105, 475
GÓMEZ SACANELLES, Josep 481
GÓMEZ SALVADOR, Constantí 75, 112, 113, **156**, 201
GÓMEZ SENENT, Domenec 228
GÓMEZ SENENT, Primitiu 221, 264
GÓMEZ SENENT, Toneta Francesca **588**
GÓMEZ-SENENT I MARTÍNEZ, Carme **642**
GÓMEZ SERRANO, Nicolau Primitiu **146**, 175, 177, 179, 181, 182, 184, 185, 187, 189, 190, 192, 193, 194, 199, 200, 201, 203, 209, 213, 217, 221, 222, 226, 227, 228, 238, 247, 249, 251, 252, 254, 255, 258, 272, 467, 513, 705, 706, 714, 719, 744, 757
GÓMEZ TRÉNOR, Concheta 233
GÓMEZ TRÉNOR, Elvira 541
GONZÁLEZ, Maria 448
GONZÁLEZ, Mª Dolors 448
GONZÁLEZ LIZONDO, Vicent 324, 371, 435, 436, 440, 441
GONZÁLEZ-LIZONDO SÁNCHEZ, Olivia 371, 443, **692**
GONZÁLEZ MÁRQUEZ, Felipe 368
GONZÁLEZ MARTÍ, Manuel 75, 127, **140**, 173, 174, 176, 177, 178, 179, 180, 197, 198, 199, 211, 237, 238, 239, 240, 247, 249, 252, 258, 271, 411, 429, 627, 710, 712, 713
GONZÁLEZ I MARTÍNEZ, Antonio 360, 415
GONZÁLEZ NUÑEZ, Alfons 118
GONZÁLEZ REVERTER, Mª Teresa 413
GONZÁLEZ TORRES, Amadeo 220
GOSALBES, Víctor 198
GOSÁLVEZ I SÁNCHEZ, J.A. 738
GOSP I MARTÍNEZ, Bernardi 407, 448, 633, 739
GOUNOD, Charles 236
GRACIA I BRAVO, Magdalena **472**, 507
GRANDA, 27, 689
GRAS, Francesc de P. 64
GRAS CLIMENT, Francesc de P. 64
GRAU, Soni 448
GRAU ALONSO, Alfonso 379, 413, 442, 443, 444
GREUS ROIG, Vicent 139
GREUS SÁEZ, Josephina 155, 535
GRIMA I MORA, M^a dels Angels **628**
GRISOLÍA, Santiago 292, 313, 391, 392
GUAITA, Aureli 289,292
GUARNER I PÉREZ, Lluís 228, 254, 507, 631, 633, 671, 717, 744
GUASCH, Sebastià 673
GUASTAVINO GALLEN, G. 511
GUASTAVINO ROBBA, Severi 131,133,167, 448
GUERRERO 753
GUERRERO, Joan 343
GUERRERO, María 110
GUILLEM, Bonaventura 166

- GUILLEM, Maties 85
GUILLEM DE CASTRO 118
GUILLEM I NICOLA, P. 738
GUILLEM TATO, Juli 511
GUILLÉN, Jorge 651
GUILLOT, Vicent 63
GUIMERAÀ, Angel 84
GUINOT I GALÁN, Josep M^a 317, 319, 324, 328, **356**, 371, 386, 396, 397, 416, 417, 454, 744, 746
GUINOT I VILAR, Salvador 116, 161, 196, 199, 204, 503
GUISASOLA MENÉNDEZ, Victoriá 153,155,157,159
GUIX, Joan 63
GUTIERREZ, Isabel 437
GUTIERREZ DEL CAÑO, M. 139
GUTIERREZ I SIGLER, Mª Dolors **658**
GUTIERREZ ZULUAGA 277
HADWIRGER, Dr. 116
HAUSER, 109
HEGEL 753
HEINE, Enric 125
HERDER 753
HERNÁNDEZ BERGA, 85
HERNÁNDEZ CASAJUANA, Faust 145, 433, 447, 449
HERNÁNDEZ DE LA FIGUERA, María 103
HERNÁNDEZ DE LA FIGUERA I FERRER DE PLEGAMANS, Teresa 104, 109, **500**
HERNÁNDEZ ROBLEDO, Manuel 81, 87, 88, 89, 95, 96
HERNÁNDEZ-VILLAMAR I DE LA FIGUERA, Mª Dolors **482**
HERNANS, Josep 64
HERVÁS, Vicent 433
HERVAS DE ARAGÓ, M^a del Pilar 286
HERRERA I SANZ, Marià 153
HERRERO, Josep J 64, 97
HERRERO (joventut) 241
HERRERO ALONSO, Abelardo 417
HIERRO, Manuel del 293
HIGÓN, Juan 547
HIGÓN, Viuda de 547
HIRSCHMAN 731
HITA, Arcipreste de 623
HORACI, 653
HUERTA, Gaspar de la 112
HUGUET SEGARRA, Gayeta 161, 205, 211, 217, 218, 221, 231, 254, 259, 264, 529, 535, 714, 716, 717, 719, 741
HUICI (Llibrer) 225
IBÁÑEZ, Josep 117
IBÁÑEZ, Modest 228
IBÁÑEZ DE LARA, Lluís 66
IBARS, Maria 125

IBARRA, Josep M^a 233
IGLESIAS, Ignaci 157
IGUAL ÚBEDA, Antoni 247, 254, 257, 271, 687, 714, 744
INSA TEN, Vicent 517
IQUINO, Félix 127
IRANZO ORELLANA, José 102
IRANZO SIMÓN, Víctor 27, 37, 49, 51, 53, 59, **62**, 63, 68, 73, 80, 81, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 97, 98, 100, 103, 108, 507, 605, 671
IVARS, Andreu 400
IZQUIERDO (profesor) 197
JAUME I 41, 83, 127, 145, 147, 155, 174, 186, 196, 199, 200, 201, 219, 224, 230, 255, 292, 315, 331, 332, 395, 396, 410, 427, 459, 465, 487, 547, 619, 631, 724
JACOMART 237
JERRO, Antoni 69, 70
JIMÉNEZ DE BENTROSA, Modest 153, 163, 166, 173, 174, 188, 205
JIMÉNEZ DE LA IGLESIA, Josep M^a 397, 517
JIMÉNEZ LOIRA, August 143
JIMÉNEZ I PEYDRO, Ricart 360, 383, 415
JIMENO MICHAVILA, Vicent 199
JOAN CARLES I 278, 312, 313, 317, 513
JOAN PAU II 431
JOANES, Joan de 70, 112, 523,
JOFRE, Joan Gilabert 89, 236, 549, 675
JORBA, M. 599, 651, 653
JORDÁ, Joseph M^a 70, 87
JORNET QUILES, Antoni 153
JOVANI, Obduli 333, 448
JOVELLANOS, G.M.de 611
JUAN GARCÍA, Josep M^a 173, 178, 198, 220, 433, 434, 449
JUANTO, Fermi 283
JULIÁ AVELLANEDA, Isidre 515, 653
JULIÁN MARTÍN, Gonçal 61, 104
JURAT, Juan 94, 98
LABAILA, Jacint 27, **34**, 35, 37, 47, 55, 59, 61, 66, 68, 71, 75, 77, 79, 81, 85, 86, 87, 91, 94, 97, 103, 108, 118, 365, 527, 599, 601, 671
LABASTIDA, Marques de 234
LABORDA, 37
LABORDE, Aleixandre de 718
LACREU, Josep 249, 270, 385, 412, 415, 481, 743
LACOMBA, Francesc 187
LACOMBA, Joan 633
LADRÓN DE GUEVARA, María Fernanda 200
LAGUARDA, Joan Batiste 157
LAMBERT ALONSO 111
LAMBIES ALGARRA, Josefina 206, 487, **586**
LAMO DE ESPINOSA Y ENRIQUEZ DE NAVARRA, Amelia 487, **578**,
LANUZA I ORTUÑO, Chimo 287, 308, 309, 317, 331, 332, 343, 353, 373, 375, 376, 384, 385, 397, 416, 417,

418, 519, 677, 679, 725, 727, 728, 731, 735, 736, 737, 738, 744, 745
 LANUZA I VIVES, Batiste 375, 405
 LANUZA I VIVES, Marta 376, 739
 LAPESA, Rafael 757
 LAPORTA BORT, Lluís 239, 643
 LAPIEDRA, Benjamín 197
 LAPIEDRA, Ramón 343, 362
 LASSALA, Vicent 133
 LATORRE, José M^a 103,113, 607
 LAZARO CERDÁ, Josefina 353, 407, 416, 447
 LEÓN XIII 93
 LEÓN, Manuel 312
 LEÓN FRÍAS, Vicent 64
 LEÓN ROCA, Josep Lluís 364, 369, 405, 473
 LERMA I BLASCO, Joan 299, 308, 310, 311, 315, 324, 332, 355, 357, 368, 489, 493
 LICERAS, Victoria 332, 454, 547
 LIERN CERACH, Rafael M^a 35, 97, 110,111,118, 432, 447
 LOPE DE VEGA, Félix 213, 218
 LÓPEZ, Constanti 487
 LÓPEZ, Ernest 199
 LÓPEZ, Finita 434
 LÓPEZ, Joan 447
 LÓPEZ, Isidre Vicent 368
 LÓPEZ, Vicent 459
 LÓPEZ ARTIGA, Mª Angels 404
 LÓPEZ BALAGUER, Sandra 353
 LÓPEZ CHAVARRI, Eduart 116, 177, 200, 233, 403, 627
 LÓPEZ DÍE(Z), Rafel 309, 483
 LÓPEZ ESTELLÉS, Joseph 68
 LÓPEZ IBOR, 292
 LÓPEZ I GARRIGÓS, Monica **668**
 LÓPEZ MUÑOZ, Aureli 296, 329, 330, 351, 353, 412, 415, 738, 742
 LÓPEZ RODRIGUEZ, Antonio 106, 107,115,116
 LÓPEZ SANCHO, Jesus 241, 260, 270, 272, 286, 715, 719, 727, 738
 LÓPEZ TRENOR, Lleopolt 131
 LÓPEZ I VERDEJO, Joan Salvador (Voro) 316, 351, 353, 369, 385, 729, 738, 739
 LORIYO, Francesc 153
 LOUISSE I LLAUDES, Rafeleta **532**
 LOZANO, Angels 739
 LOZANO, Jacint 84, 101
 LOZANO I ALMUNIA, Elvira 103, **474**, 601
 LOYOLA, Marqués de 236
 LUCIA LUCIA, Lluís 174,176,182, 211
 LUGO, Ducs de 383
 LUMIARES, Comte de 141 (vore SABOYA, Pio de)
 LLÁCER, María 230
 LLÁCER, Salvador

LLADRÓ DOLZ, Joan 376
LLADRÓ I MALLÍ, Ramón 27, 33, 55, 57, 59, 63, 469
LLANES MONTULL, Manuel 116
LLANO, 112
LLANO, Francesc 209
LLEÓ I MONTES, Jesús 431
LLEDÓ VICNET, Ramón 511
LLINÁS, Carles 104, 607
LLISO GENOVES, Francisco 289
LLISTAR ESCRIG, Arcadi 109
LLOBET I SANCHIS, Vicente 89
LLOMBART, Constantí 27, **28**, 31, 37, 41, 51, 53, 55, 57, 59, 61, 66, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 81, 82, 83, 87, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 108, 109, 111, 113, 114, 118, 175, 197, 198, 226, 323, 347, 363, 364, 365, 386, 413, 427, 432, 434, 447, 465, 469, 471, 473, 527, 579, 581, 599, 605, 663, 667, 669, 687, 689, 753, 755, 760, 761
LLOMBART I HUESO, Marià 111
LLOP CATALÁ, Miguel 289, 744
LLOPIS, Pascual 199
LLORCA, Carmen 292
LLORCA, Ferran 196
LLORCA, Just 353, 368
LLORCA Maties 53, 63, 88, 89, 90, 95
LLORCA ALBERO, Vicente 289
LLORENS, Alfons 260
LLORENS, Manel 63
LLORENS FUSTER, Enric 351, 353, 417
LLORENTE, Felicissim 64
LLORENTE, Pasqual 84,139
LLORENTE, Rafael 197
LLORENTE I FALCÓ, Josefina 102, 104, 108, 337, 505, 527
LLORENTE I FALCÓ, María 71, **466**, 471, 505
LLORENTE I FALCÓ, Teodor 141, 174, 176, 179, 192, 200, 217, 221, 228, 230, 233, 239, 242, 400, 475, 695, 701
LLORENTE MONLLEÓ (MONLEÓN), Matilde 205, 505, **548**,
LLORENTE I OLIVARES, Teodor 29, 31, **32**, 33, 35, 37, 39, 41, 45, 47, 55, 57, 59, 63, 65, 66, 69, 71, 72, 74, 75, 76, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 113, 114, 115, 118, 119, 123, 125, 127, 129, 131, 133, 135, 137, 139, 141, 143, 149, 159, 161, 164, 171, 175, 186, 187, 196, 197, 205, 229, 236, 242, 337, 365, 465, 467, 469, 471, 475, 477, 501, 503, 505, 507, 579, 581, 583, 585, 587, 593, 599, 605, 607, 609, 617, 619, 623, 663, 667, 669, 671, 753, 755, 760, 761
LLORIA, Matilde de 719
LLORIS, Manuel 605
LLUCH, E. 197
LLUCH ARTAL, Emili 217, 221
LLUCH I GARÍN, Lluís B. 289, 509, 513
LLUCH I SOLER, Manuel 27, 59, 61, 65, 69, 87
LLUÍS VIVES 70, 471, 583, 631

- MACIAS, Jose Luis 481
MACHI BURGUETE, Josep M^a 118,153,155
MADRID I GARCÍA, Jesús A. 415
MAESTRE I GUZMAN, Mª de la Concepción 104, **502**
MAGRANER, Julio 102, 105, 475
MAINER, Jose Carlos 671
MALBOISSON, Josep 63
MALBUISON 66
MANET 406
MANFERO, Ramón 221
MANCHO SORIANO, Vicente 98
MANGLANO, Alejandro 87, 88
MANGLANO, Josep Lluís 292
MANGLANO, Mª Fernanda 742
MANGLANO I CUCALÓ DE MONTULL, Joaquim 439 (Baro de Carcer i de Llauri)
MANGLANO I DE LA LASTRA, Angeleta 485, **618**
MANGLANO I TRENOR, Pilar 487, **616**
MAQUEDA, Maria 717, 741
MARAGUAT (Llibrer) 225
MARCO 178,179
MARCO, Ernest 199
MARCO MILLÁ, Manuel 228, 247
MARCO MIRANDA, Vicent 211
MARCH, Ausias 70, 118, 319, 336, 355, 357, 384, 385, 386, 460, 487, 489, 585, 651, 673, 695, 744, 757
MARCH, Vicent 201
MARI I CARINENA, Macarena 384, 443, **694**
MARI CEREZO, Xavier 262
MARÍ MONTAÑANA, J. 270, 741
MARIA CRISTINA (Reina) 499, 503, 607
MARIANA SANZ, Joan 63, 69
MARÍN MORELL, Josep 319
MARÍN MORET, Carles 370
MAROTO I BORREGO, Josep V. 303, 738
MARTÍ, Jaime 103
MARTÍ, Juan de la Cruz 88, 89, 94
MARTÍ, Lluís 230, 247
MARTÍ, J. 260
MARTÍ BODÍ, Josep 719, 738
MARTÍ DE PIERRÁ, Amparito 229
MARTÍ GÓMEZ, Emili 719, 738
MARTÍ I GRAJALES, Francesc 100, 105, 106, 107, 108, 111, 112, 114, 115, 116, 127, 131, 133, 141, 143, 145, **154**, 172, 475
MARTÍ I LIS, Vicent 64
MARTÍ I MINYANA, Vicent 241, 713, 738
MARTÍ I MORA, Enric 260, 296, 309, 320, 353, 368, 418, 454, 455, 483, 739
MARTÍ VICIANA, Rafael 149
MARTÍ SANCHIS, Manuel 179, 181, 182, 194, 209

MARTÍ(N) I ALBIZÚA, Donis 333, 369, 414, 418, 448, 677
MARTÍN DÍAZ, Jose Ramón 370
MARTÍN MATEU, Ana Pilar 341
MARTÍNEZ, Chelo 448
MARTÍNEZ, Oscar 448
MARTÍNEZ-ALOY, Carmen 238, 257
MARTÍNEZ ALOY, Josep 66, 69, 77, 84, 95, 96, 98, 99, 101, 102, 105, 106, 107, 112, 115, 116, 117, 125, 127, 131, 145, 147, 149, 151, 167, 168, 170, 171, 173, 182, 195, 196, 235, 475, 699
MARTÍNEZ CARRASCO, Ramón 171
MARTÍNEZ COLL, Rafael 231, 432, 447, 448, 450
MARTÍNEZ DE VALLEJO I MANGLANO, Julia 487, **608**
MARTÍNEZ FERNÁNDEZ, Agusti Manuel 370
MARTÍNEZ FERRANDO, Daniel 135, 149, 221
MARTÍNEZ FERRANDO, Eduart 169
MARTÍNEZ FERRANDO, Ernest 713
MARTÍNEZ GARCÍA, Tomás 433, 720, 722, 723, 724, 738
MARTÍNEZ GIL, Elíes 64
MARTÍNEZ MANGLANO, Blanqueta 234
MARTÍNEZ MARCO, Vicente 414
MARTÍNEZ I MARTÍNEZ, Francesc 129, 131, 133, 139, 143, 145, 147, 162, 173, 187, 188, 192, 197, 198, 217, 221, 233, 535, 712
MARTÍNEZ NAVARRO, Ferran 273
MARTÍNEZ ORTIZ, José 429
MARTÍNEZ PÉREZ, Concheta **534**
MARTÍNEZ RUIZ, José 337
MARTÍNEZ SABATER, 221
MARTÍNEZ SERRANO, Antoni 313
MARTÍNEZ SOLAR, 199
MARTÍNEZ VIDAL, L. 247, 251
MARTORELL, Joanot 489, 493
MARZAL GARCÍA, Alvar 199, 403, 425, 426
MARZAL SANTAFE, Salvador Enric 437, 549
MAS I MOLINA, Joan E. 320, 517
MASCARELL, J. 251, 271, 633
MASCARÓS I ABARGUES, María 104, **486**, 527
MASIÁ I ALAMAR, Jesualdo 739, 744
MASIFERN, Ramón 621
MASSÓ I TORRENS, Jaume 117, 399
MATALÍ I TIMONEDA, Enric 247, 249, 252, 253, 260, 715, 718, 719, 720, 723, 737
MATARREDONA I SOLER, Inmaculada **632**
MATAS I GARCÍA, Josep Manuel 353, 368, 417
MATEU I LLOPIS, Felip 254, 399, 511, 699, 717, 744
MATHEU, Francesc 84
MATHIU, Anselm 43
MATOSES, 241
MAURA MONTANER, Antoni 155, 503
MAYANS, José 231 (vore comte de Trigona)

MAYANS JÁUDENES, Amalia 233
MAYER, Paul 39, 41
MAYOR, Josep 64
MAYOR, Vicent 64
MAZARREDO I IRIARTE, Mercedes de 487, **612**
MEDINA, José 432
MEDINA I FERRANDIS, Rafael 739
MELCHOR GOMIS, Josep 87
MELIÁ CASTELLÓ, Josep 296, 333, 336, 414, 448, 519, 655, 673, 675
MELIÁ CASTELLÓ, Rafael 414, 448, 681
MELO I ALCALDE, Prudenci 209, 431
MELO I MARTÍ, 66
MENÉNDEZ CONDE, Valerià 167
MENÉNDEZ I PELAYO, Marcelino 109,125, 503, 585
MENÉNDEZ PIDAL, Ramón 343, 410
MENET 109
MESAS, Carmen 549
MESONEROS ROMANOS 589
MICHÓ, Conchita 236
MIE, 41
MIEDES I BISBAL, Emili 324, 353, 401
MIGUEL 66
MIGUEL PERIS, Vicent 404
MILEGO, Antoni 63, 66, 87
MILLÁN, Fernando 286, 293
MILLÁN SANTACREU, Ignacio 370
MILLAS, Manel 64, 90, 99, 101
MINGUET ALBORS, Luï's 112,116
MIQUEL, Carme 260
MIRA, Joan Francesc 273, 729
MIRA (Senyor) 439
MIRALLES, Francesc 469
MIRASOL, Marqués de 95
MIRÓ, Gabriel 218, 242, 613, 665
MISTRAL, Frederic 41, 43, 79, 109,118,119,149, 200, 757
MOLA (General) 509
MOLES, Josep M^a 63
MOLERO MASSA, Duart 211
MOLINA, Rafael 179
MOLINER (Diputat Provincial) 703
MOLINER I NICOLAS, Francesc 104, 501
MOLL, Francesc de B. 249, 253, 254, 272, 511, 711, 716, 744, 759
MOLLÁ, Damià 343
MOLTÓ ABAD, Enric 196, 205, 503
MOMBLANCH, F. 249, 254
MONET, 406
MONDEJAR, Maques de 310

MONEVA PUJOL, 244
MONFORTE, Josep 448
MONLLOR I ALEJOS, Laura 330, 366, 495, **674**
MONMENEU I GOMEZ, Josep **148**, 181, 185, 209, 211, 215, 220, 222, 226, 227, 228, 231, 232, 233, 236, 639
MONSERRAT, Josep 64
MONSONIS, Enric 291, 294, 297, 298, 299
MONTERDE I DIEZ DE MONDRANEJO, Pilar **522**
MONTES, Eugeni 509
MONTES TODOLÍ, Joan R. 63
MONTESINOS, Enric 234
MONTESINOS, Pasqual 341
MONTESINOS CLAVERIA, Mª Lluïsa 234
MONTESINOS, J. Antonio 88, 89, 94
MONTIS I MORAGUES, Mª de la Concepcio de **514**, 533
MONTORTAL, Marqués de 238
MONZÓ, Vicent 367
MORA, Francisco 374, 375
MORA, Joan V. 199
MORA, Ramón 90, 96
MORA CIRUJEDA, 199
MORA ROIG, Ascensi 63, 201, 385
MORALEDA, Joan G. 448
MORALES SANMARTÍN, Bernat 95, 174, 177, 196, 202, 220, 228, 671
MORANT(E) BORRÁS, Jesus 176, 179, 198, 206, 447, 507, 515
MORERA DE LA VALL, Frederic 145
MORENO, Joan 467
MORENO, Joaquín 157
MORENO I BALLESTER, Victoria Eugenia 336, 337, 353, 360, 361, 366, 415, 441, 495, 519, **680**
MORENO I MORENO, Juli 316, 336, 351, 353, 360, 365, 370, 371, 376, 384, 385, 398, 405, 407, 411, 412, 413, 415, 418, 442, 729, 730, 733, 736, 738, 739, 746
MORENO I PÉREZ, Guadalupe 360, 405, 415
MORERA 41
MORODER MOLINA, Robert 261, 709
MOROTE I GREASS, Francesc 113,171,173,174,176,177
MORRIS, 597
MOSCARDÓ I CERVERA, Federico 251, 271, 713, 738
MOURELLE DE LEMA, Manuel 417
MOYA, Enric 238, 242, 761
MULET, Maria 717, 718, 745
MUNTANER, Ramon 718
MUÑOZ, Emilia 457
MUÑOZ Gregori 153
MUÑOZ MUÑOZ, (senyoreta) 188
MUÑOZ PUCHALT, Maria-Agnes 724, 744
MUSTIELES, Jacint M^a 129,133,164, 487
NAVARRETE, Manuel 447, 448, 449

- NAVARRO, Juli 448
 NAVARRO, Lluís 432
 NAVARRO, Miguel Angel 398
 NAVARRO, Victor manuel 376
 NAVARRO I BORRÁS, Enric 215, 217, 220, 507, 633, 637, 639, 671
 NAVARRO I CUESTA, Ampar 703, 738
 NAVARRO I FAUS, Josep 329
 NAVARRO LLOMBART, Carmel 35,37,53,61,198, 364, 424, 605, 760 (vore Constantí Llombart)
 NAVARRO I PASTOR, Vicent Xavier 316, 326, 331, 360, 366, 367, 412, 415, 739
 NAVARRO PÉREZ, Jorge 417
 NAVARRO I RAGA, Josep Vicent 353, 360, 376, 378, 379, 382, 398, 406, 415, 418
 NAVARRO REVERTER, Carmelo 63
 NAVARRO REVERTER, Joan 57,59,63, 110,167, 535
 NAVARRO-RUBIO I SERRET, Paloma **648**
 NEBOT PEREZ , Josep...75,112,115,116,127,133,160
 NEBOT SABATER, Josep 115,117
 NERUDA, Pablo 653
 NICOLAU, Vicent 432
 NIETO EDO, Francesc 306
 NIETZSCHE, 597
 NINYOLES, Rafel 729
 NOCEDAL ROMEA, Ramón 83, 104, 501
 NOGUERA AQUAVERA, Vicente 81
 NOGUERA I JIMÉNEZ DE CISNEROS, Victoria 487, 541, **604**
 NOGUERA I YANGUAS, M^a del Carme **518**, 533
 NOGUES, Segismundo 90
 NUÑEZ DE ARCE 41, 617
 OCHOA, Miguel Angel 459
 OLAECHEA, Marcell 247, 274
 OLEZA, J. 633
 OLIAG MIRANDA, Lluís 438
 OLIVAS, Jose Luis 379
 OLIVER (Senyoreta) 188
 OLMOS CANALDA, Elíes 195
 OLMOS FUSTER, Josep M^a 55, 57, 59, 61, 67, 162, 186, 235
 OLÓRIZ, Dr. 219
 OLTRA DE LEONARDO, Juli 69, 87, 94, 95, 112,127,131,145,160,167,172,173
 OLTRA BENAVENT, Josep 75
 OLTRA MOLTÓ, Enric 509
 OLLER I BENLLOCH, Mª Teresa 313, 323, 328, 368, 370, 403, 409, 415, 429, 454, 456, 457, 461, 485, 719, 724, 736, 744, **748**
 OLLER CELDA, Manuel ,162,176,177,178,179,190,193
 ONTAVILLA, L. de 12 (vore Boronat, Pasqual)
 ORELLANA 429
 ORGA, Josep de 27, 59, 61, 81, 87
 ORIENT, Josep 448
 ORTS, Eugeni d' 613, 623, 625

ORTEGA, 227
ORTEGA, Joan 448
ORTEGA Y GASSET, José 667
ORTEGA PAREDES, Josep 75
ORTELLS, Salvador 406
ORTÍ I RIVA, Enrique 220, 221
ORTÍ(N) BENEDITO, Bernat 220, 221, 401, 447, 449, 631
ORTÍZ I CLIMENT, Leopold 330, 343
ORTIZ DE LAS HERAS POVEDA, Fátima 485, **660**
ORTOLÁ, Bernardo 221
ORTS, Francesc 433
ORTS, Manuel 162
ORTS AUSINA, Enrique 220, 221, 228
OSSET I DE LA SOTA, Carmen **576**
OSSET MERLE, Josep 174,175,176
OVARA PIQUER, Josep 33, 63
OVIDI, 653
PALACIOS Joan Batiste 177,199
PALANCA (general) 195
PALANCA I HUESO, Antoni 35, 51, 57, 63, 104, 105, 106, 107, 108, 110,114,115,116,119, 475, 529
PALANCA I LITA, Ricart 64
PALANCA I ROCA, Francesc 63, 97, 106, 202
PALAU, Josep 447
PALAU BOIX, Manuel 718, 744
PALAVICINO, Josefa 95
PALAZÓN LOUSTAUNAU, Alicia 353, 417
PALOMARES, ANTONIO 293
PALOMINO 116
PALOMINO DE CASTRO I VELASCO, Antonio 234
PALOP I MELCHOR, Agueda **654**
PANACH RAMOS, Emili “Milo” 447, 450, 451, 452
PARDO BAZAN, Emilia 125
PAREDES NEBOT, Agustín 106, 107
PARRAMÓN VILASALÓ, Lluís 254
PASCUAL, Bonaventura 181
PASCUAL, Emilio 95, 96, 98, 99, 101, 109
PASCUAL, Sant Pere 403
PASCUAL I BELTRÁN, Ventura 703
PASCUAL I GALLART, Joan Victor 739
PASCUAL I GENIS, Cristofol 27, 61, 71, 87
PASCUAL I MUÑOZ, Josep Lluís 353, 361, 365, 412, 413
PASCUAL I ORTEGA, Emili 93, 108
PASTOR, Manuel 447
PASTOR AICAR, Joan Batiste 104, 469, 507, 607
PATIÑO I ÁLVAREZ, Josep Gaspar 738
PAU VI 318
PAU, Manuel 85

- PAULÍN I DE LA PEÑA, Anna M^a 95, 103, **468**, 505 (Baronesa de Cortes)
PAVESE, Cesare 653
PAYÁ, Agustí 70, 88
PAYA I MOLINA, Vicent 309, 313, 316, 483, 485, 535, 547
PEIDRÓ, Vicent 70, 85, 403
PEIRÓ, Jaume 433
PEIRÓ, Jose 432
PEIRÓ, Juan 101
PEIRÓ GREGORI, Salvador 417, 744
PEIRÓ I MARTÍN, Tomás 286,309, 313, 353, 367, 488, 485
PELEJERO I VILA, Josep 739
PELLICER (Escultor), 74
PELLICER, Vicent 75
PEMÁN PEMARTÍN, José M^a 237, 509, 641
PENAS FIOL, Julio 115,116,127,143
PENELLA RAGA, Manuel 31, 59, 61, 69, 81, 85, 106, 107,114,115, 471
PENICHER DELGADO, José 217, 221, 239
PENYARROJA I TORREJÓN, Leopold 309, 317, 319, 323, 324, 334, 335, 339, 343, **358**, 376, 385, 391, 394, 395, 417, 517, 744
PEÑA, Pedro J. de la 673
PERAL, Isaac 100
PERALES, Juli 174,175,176,
PERE III 722
PERELLÓ I FONT, Mª Josep 485, **650**
PERERA GARRIGO, Manuel 98
PÉREZ, Blas 237, 258
PÉREZ, Juli 167
PÉREZ CASADO, Ricart 311, 324, 343, 489, 493
PÉREZ CONTEL, 199, 247, 254
PÉREZ DE LOS COBOS GIRONES, F. 367
PÉREZ FRANCO, 299
PÉREZ GASCÓN, Pasqual 33, 35, 81, 432, 447, 471
PÉREZ HERRAIZ, Yolanda 481
PÉREZ LUCIA, Joan 63, 107, 115,116,**134**,163,165,166,170,171,172,173,194
PEREZ MORO 155
PÉREZ PUJOL, Eduart 64
PÉREZ I RODRÍGUEZ, Pasqual 667, 669
PÉREZ ROSALES, Josep Lluís 333
PERIS (Conseller) 725
PERIS I ALCAYDE, Vicent 442
PERIS I CASADES, Miquel 738, 739
PERIS ARAGO, 237, 477
PERIS CELDA, Josep 188, 202, 433, 447, 449
PERIS FERRANDO, Manuel 112
PERIS FUENTES, Manuel 173, 174, 199, 202
PERIS MENCHETA, Francesc 118, 167, 196, 527
PERIS MORA, T. 199

PERIS I PALLARDÓ, Ampar 322, 326, 366, 413, 448, 495, **672**
PERIS I PIZARRO, Vicent 441
PERIS I PUCHADES, Vicenta 286, 309, 313, 316, 483, 485, 738
PERIS SOLER, 278
PERIS-CELDA PUCHADES, Ernest 433, 447, 450, 452
PERPINYÀ GRAU, Romà 225, 231, 233
PERRAMÓN (Mossen) 247
PESET CERVERA, Vicente 116
PESTALOZZI 703
PESTAÑA, Angel 222
PETIT FLORES, Victor 370
PETRARCA 489, 589, 595
PEYDRÓ, Vicent 403
PEYRÓ URREA, Joan 69
PI, Rafael 385
PI I MARGALL, Francesc 99, 103, 104, 113, 501
PILES ROS, Leopold 257, 715
PINAZO, Ignaci 75, 89, 90, 95, 99, 323, 487
PINAZO, J. 487
PIÑO I VILANOVA, 86
PIQUER, Josep 199
PITARCH, Carles 739
PITARCH, Vicent 260
PITXER, Teresa 260
PIZCUETA, Adolf 5633, 639, 671
PIZCUETA I GALLEL, Feliu 29, **30**, 33, 35, 47, 55, 59, 61, 65, 69, 70, 71, 74, 81, 82, 84, 87, 89, 90, 93, 94, 95, 97, 100, 103, 108, 111, 118, 175, 319, 365, 432, 473, 477, 501, 507, 583, 589, 591, 593, 595, 689, 733, 760, 762
PLÁ, Jesús 275
PLANAS DE TOVAR, Francisco Javier 431
PLANELLS I FERRER, Sagrari **546**
PLASENCIA 85, 89
PLAUTO 397
POLO, Emili 448
POLO, José María 75
PONCE, Eduart 64
PONS I TUDELA, Remigi 412, 739
PONT, Juan Bautista 104, 116, 617
PORCAR (Pintor) 254
PORCAR, Joan Batiste 247
PORCAR RIBES, Arcadi 162
PRAT DE LA RIBA 161, 651
PRAT I DUPUY DE LÔME, Maria del Carme del **582**
PRAT I DUPUY DE LÔME, Mª Lluïsa del **600**
PRECIADO, Miquel 432
PRIETO USANO, Josep Carles 370
PRIMITIU, Nicolau (vore GÓMEZ I SERRANO, Nicolau-Primitiu)

- PRIMO DE RIVERA, Miquel 188,189,192,196, 505, 509, 631, 697, 699, 702, 704, 710
 PRIMO YÚFERA, Eduardo 254, 289, 292, 313, 324, 333, 513
 PRÓSPER, Salvador 63
 PRÓSPER DORDA, Salut **542**
 PRÓSPER LARA, Ferran 179, 184, 193, 223, 228, 232
 PRÓSPER MORET, Joan Carles 353, 412, 739
 PRÓSPER I SORIANO, Mª Pilar 353, 368, 417, 739
 PUCHADES I VICENT, Josep 360, 375, 376, 405, 412, 415, 739
 PUCHOL DE MONTIS, Mª de la Concepcio 232, 235, **594**
 PUCHOL DE MONTIS, María Emilia 234
 PUERTES MORENO, Vicent 722, 738
 PUERTO CALATAYUD, Pere 621
 PUEYO I ARIÑO, Vicent **38**, 49, 59, 64, 70, 71, 88, 89, 108
 PUIG I BORONAT, José 104, 105, 107,115, 475
 PUIG I ESPAÑA, Ricart 738, 745
 PUIG ESPERT, Francesc 174,175,176,182,187, 198, 202, 507, 515, 629
 PUIG I TORRALB(V)A, Josep M^a 37, 51, 68, 70, 73, 74, 75, 77, 80, 88, 91, 94, 95, 96, 98, 99, 101, 102, 104, 105, 106, 107, 108, 110, 111, 112, 115, 116, 127, 160, 447, 475, 527
 PUJOL, Jordi 291, 383, 390
 PULIDO I GARCÍA, Rosa M^a 454
 QUART, Pere 651
 QUASIMODO, Salvatore 653
 QUERALT FERRANDIS, Pere 241, 713, 738
 QUEROL, Lluís 247, 257
 QUEROL, Ricart 127
 QUEROL, Vicent Wenceslao 35, 37, 41, 55, 78, 97, 100, 107, 108,111,118,175, 469, 529, 579, 581, 585, 663, 671
 QUILES, Joan 366
 QUINTANA, 41
 QUINZA, Josep 433
 RAGA, Rafael 311, 313, 314, 481
 RAGO, Paco 384
 RAGA MIÑANA, Rafel 184, 217, 230
 RAMÍREZ 209
 RAMÍREZ, Nestor 109, 447
 RAMÍREZ, Rafael 432
 RAMÍREZ BORDES, Vicent 205, 216, 217, 221, 227, 228, 230, 237, 507, 635
 RAMÍREZ FERRIOLS, Vicent 235, 447, 449
 RAMÍREZ I GIMENEZ, Manuel 319
 RAMÓN I GARCÍA, Anfos 286,287, 309, 311, 312, 313, 314, 316, 333, 335, 353, 366, 367, 371, 418, 448, 450, 451, 483, 485, 489, 515, 641, 649, 655
 RAMÓN IZQUIERDO, Miquel 276, 313, 324, 343
 RAMÓN I QUILES, Miquel 301, 309, 313, 316, 329, 331, 483, 485
 RAMÓN-LLIN, Mª Angels 343, 385
 RAMOS PÉREZ, Vicente 289
 RAMOS SANZ, Enric 541
 RAMS, Josep 481

RAUSELL I SORIANO, Manuela Agnes 91, 103, 195, **478**, 507, 527
REAL, Enric 316, 325, 336, 434, 440
REAL MERLI, Andrés 231
RECASENS I MERCADÉ, Francesc 541, 717, 741, 742
REDÓN I DÍAZ, Angels 309, 313, 316, 351, 353, 371, 384, 416, 417, 483, 485
REIG CASANOVA, Enric 195,196
REIG CIVERA, Antonio 96
REIG I FLORES, Ferran 63, 65, 66, 80, 81, 82, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 111
REIG I GARCÍA, Joan 63, 89, 90
REIG I GARCÍA, Ferran **40**, 59, 64, 74, 89, 108, 603
REIG PLA, Joan Antoni 390
REIG I RODRIGUEZ, Joaquim 181, 211, 225, 240, 705, 706
REMO PASCUAL 149
RENART, Guillem 252 (vore GINER, Josep)
RENAU, J. 262
RENOIR 406
REQUENA BAYARRI, Federico 96, 98
REUS, Juan 481
REYNA DOMENECH, Mª Consuelo 313, 314, 405
RIBEIRO, Antonio 459
RIBERA, Josep 523
RIBES I ROSA, Ana Isabel 338, 442, 495, **682**
RIBOT, Pasqual 527
RIDAURA, Gregori 190, 201
RIDOCCI I MIQUEL, Emili 320, 343, 368
RIEGO 112
RIERA I BELTRÁN 84
RIETA SISTER, Joquim 209, 216, 217, 221, 227, 228, 230, 709
RINCÓN DE ARELLANO, Adolf 237
RÍOS, Santiago 448
RIPOLLÉS I RAMOS, Ramir 95, 103, 501
RIPOLLÉS, Ramón 177,179,180
RIPOLLÉS PÉREZ, Vicent 221
RIQUEL MORERA, Martín de 290
RIU, N. 90
RIUS, Ampar 230
RIUTORT, Pere 206, 276
RIVELLES, Rafael 200
ROBERT BORDES, Joan Bta. 61
ROCA 244
ROCA COL, José
ROCA TRAVER, Francesc 385, 411, 417, 703, 744
ROCA MIQUEL, R. 257
RODA SORIANO, Salvador 181, 515, 643, 645
RODENAS, Clementina 336
RODILLA, Vicent 199
RODRIGO VIDRE, Joaquim 292, 313, 370

- RODRIGO PERTEGAS, Josep 106, 112, 127, 129, 139, 145, 160, 170, 177, 187
RODRÍGUEZ, Antoni 407
RODRÍGUEZ, Manuel 331, 481
RODRÍGUEZ, Ramón 95, 101
RODRÍGUEZ BERNABEU 273
RODRÍGUEZ CONESA, Joan 145,171
RODRÍGUEZ CULEBRAS, Ramón 385
RODRÍGUEZ DE CEPEDA, Antoni 90
RODRÍGUEZ DE LA ENCINA I ABARGUES, Gabriela (Baronesa de Benidoleig) 104, 108, **496**
RODRÍGUEZ FORNOS, Ferran 209
RODRÍGUEZ GUZMÁN, Joan 63, 97, 103, 593, 595
ROGER VAZQUEZ, Gil 171
ROIG, Germa 433, 434
ROIG, Jaume 116,118, 695
ROIG, Lluís 247
ROIG BATALLER, 110
ROIG CIVERA, Antonio 95, 98, 106
ROIG I ROIG, Josep 105, 106, 107,114,115,117,137
ROGER VAZQUEZ, Gil 171
ROJAS-CLEMENTE I RUBI, Simón 197
ROJAS DASÍ, Ferran 239
ROMÁN I PASCUAL, Rosa Kira 308, 485, **664**
ROMANÍ, Angel 233
ROMANÍ I GARCÍA DEL MORAL, Pilar 233
ROMERAL, Lluís del 513
ROMERAL I SÁNCHEZ-CUTILLAS, Carmelina del 513, 541, **638**
ROMERO, Joan 407
ROMERO VILAFRANCA, Luis Miguel 389, 404, 405, 497, 517
ROMEU, Josep 86
ROMEU (Héroe) 149, 529
ROMEU, Lluís 403
RONGIER, Silvestre 93
ROS, Carles, 117, 137, 687
ROS I BIOT, Ampar 360, 415, 739
ROS CARSÍ, Marià 64
ROS FILLOL, Godofret 217, 221
ROS I GARCÍA, 216
ROSELLÓ, Andreni 738
ROSELLO I ZURRIAGA, Ismael 241, 713, 718, 738
ROSSETI 597
ROSSI I TORRES, Antoni 431
ROUMANILLE, 43
ROUSSEAU, J.J, 764
ROYO, Josep 362
ROYO I ALMELA, Joan Antoni 61
ROZALÉN, Vicent M. 351, 353
RUBIA ROMERO, Joan de la 370

RUBIO, Hermini 97, 98
RUBIÓ LLUCH, Antoni 757
RUBIO I MARTÍNEZ, Consuelo 360, 362, 363, 366, 415, 418, 442, 495, 519, **684**
RUBIÓ I ORTS, Joaquim 39, 290
RUIZ, Germa 448
RUIZ, Vicentica 230
RUIZ AGUILERA, 41
RUIZ CAPDEPÓN, Trinitari 527, 753
RUIZ DE LIHORI I PARDINES, Josep M^a 116,117,118,**126**,133,151,159, 447, 467 (vore Baró de Alcahalí)
RUIZ DE LIHORI I RESINO DE LA BASTIDA, Margarita 125,137, 507, **516**, 533
RUIZ ESTVE, Maties 432
RUIZ PRATS, Josep 239
RUIZ SANTAMARIA 549
RUIZ VAQUERO 403
RULL VILLAR, Baltasar 511, 513, 721, 744
SAGARRA 711
SABOYA, Pío de 141
SÁEZ, Enric 448
SAGRISTA, Francisco 90
SALA, Daniel 385
SALES, Jacob 61, 81
SALES, Jaume 64, 90
SALINAS, Eduart 176
SALVÁ, Vicent 33,131,171
SALVADOR, Josefina 229
SALVADOR , Matilde 229, 257, 264, 657
SALVADOR, Telesfor 75
SALVADOR BARRERA, Telesfor 75
SALVADOR ESTEBAN, Emili 417
SALVADOR I ESTELLÉS, Vicenta 353, 360, 365, 412, 729, 730, 738, 739
SALVADOR I GIMENO, Carles 205, **214**, 217, 221, 238, 240, 241, 247, 249, 251, 252, 253, 254, 258, 261, 265, 271, 285, 302, 385, 411, 433, 447, 449, 507, 541, 583, 633, 635, 637, 643, 645, 673, 693, 703, 704, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 715, 719, 722, 733, 734, 735, 737, 738, 744, 761
SALVAT-PAPASSEIT, Joan 637, 711
SAMPER I BONO, Pepita 310, 311, 314, 317, 386, 485, 487, 493, **580**, 659, **666**
SAMPER IBAÑEZ, Ricart 188,190,194
SAMPER PEIRÓ 188
SAMPER I VAYÁ, Elena 487, **584**
SAN FRANCISCIO, Heliador 738
SAN VALERO I APARISI, Julià 249, 254, 257, 266, 267, 289, 292, 301, 306, 311, 319, 324, 368, 427, 461, 489, 491, 513, 515, 713, 721,744, 751
SANÇ MOYA, J. 251
SANÇ SANCHO, Vicent 169, 308, 324, 416, 739
SANCHEZ-CASTAÑER I MENA, Francesc 237, 505, 509
SÁNCHEZ DE LEÓN, Alejandro 105, 106, 107, 114, 475
SÁNCHEZ GOZALBO, Angel 221, 716, 744
SÁNCHEZ I GUERRA, Josep 477, 503

- SÁNCHEZ NAVARRETE, Manuel 432
 SÁNCHEZ PASTOR, Tomas 241, 713, 738
 SANCHIS ARCISI, Rafael 447, 449
 SANCHIS I BAÑÚS, Maria **540**
 SANCHIS CREIXACH, Roser 533, **544**
 SANCHIS GUARNER, Manuel 249, 251, 252, 257, 258, 260, 262, 263, 264, 271, 273, 290, 302, 433, 511, 513, 585, 599, 605, 633, 639, 641, 643, 653, 657, 665, 667, 713, 718, 744
 SANCHIS I LLORENS, Rogeli 720, 744
 SANCHIS PERTEGAS, Josep 97, 102, 105, 127, 198, 475
 SANCHIS ROIG, Vicent 432
 SANCHIS SIVERA, Josep 101, 104, 117, 119, 123, 125, 131, 135, 137, 139, 141, 149,
 SANCHIS I ZABALZA, Josep Joaquim 244, 249, 713, 716, 738
 SANCHIS (SANCHO), Vicent 193, 181
 SANCHO I GEA, Joan Batiste 353, 376, 405, 412, 739
 SANGERMAN, Vizconde de 102
 SANJOSÉ HUGUET, Vicent 404
 SANJURJO (general) 198
 SANMARTÍ BARGUES, Ricart 720, 735, 737
 SANMARTÍ(N) BLASCO, Ricart 184, 193, 216, 217, 226, 227, 228, 235, 238, 247, 249, 251, 252, 257, 287, 447, 611
 SANMARTÍN I AGUIRRE, Josep 27, 35, 37, 53, 63, 89, 91, 95, 104, 611
 SANMILLÁN I FONTANALS, Sara 507
 SAN PETRILLO, Baro de 231, 233
 SANSALONI ALCOCER, Santiago 403, 404
 SANTACATALINA, Enric 739
 SANTILLANA, Marqués de 623
 SANTONJA I MERCADER, Maria **510**
- SANZ, Joseph R. 527
 SANZ AGUIRRE, David 370
 SARTHOU I FRANCESC, Carles 127, **142**, 143, 147, 172, 179, 184, 185, 194, 209, 215, 217, 221, 227, 228, 232
 SARTHOU STORRER, Desamparats 220, 323, 487, **590**
 SARRIAS, Cristofol 274
 SASTRE OLAMENDI, Ferran 319
 SAUQUILLO OLMEDILLA, Joan Antoni 286
 SAVALL VIDAL, Vicent 357, 385
 SCHOPENHAUER 597
 SEGARRA, Josep M^a 118, 206
 SEGRELLES, Josep 201, 211, 477, 487
 SEGURA DE LAGO, Joan 247, **248**, 254, 258, 259, 260, 719, 744
 SEGURA I HERVÁS, Laura 442
 SELVA MERGELINA, Rafaela 104, 117, **504**
 SEMPERE, Francesc 101
 SEMPERE, Vicent 64
 SENDIN GALIANA, 447
 SENDRA I NAVARRO, Joaquim 447, 450, 515
 SENDRA TARONCHER, Carles 239

SENENT ANAYA, Juan 259, 261
SENENT I IBAÑEZ, Joan 713
SENENT I MICÓ, Antoni 717, 741
SENENT MORENO, Joan 257, 262, 263, 264
SENÍS, Josep 249, 262, 270
SENÍS I ROCA, Vicente 85, 96, 98, 99, 100, 101, 102, 105, 106, 475
SERRA ASENSIO, Armando 362, 452, 481
SERRA I CAP DE LA CREU 85
SERRALLO, Comte de 125
SERRANO (Diputat Provincial) 703
SERRANO, Josep 370, 384, 406, 413, 461
SERRANO, Marià 200, 203
SERRANO, Pere J. 166
SERRANO I BORONAT, Carme 442
SERRANO CAÑETE, Joaquim 61, 81
SERRANO CLAVERO, Venancio 119
SERRANO-CHASSAING I AGUIRRE, Vicenta **530**
SERRANO LARREY, Francés 165,188
SERRANO MORALES, Josep Enric 105, 107, 109,112,115,147
SERRANO I SÁNCHEZ, Joan Ignaci 739
SERRET 110
SESÉ, Albert 448
SETTIER, Carles M. 199
SHAKESPEARE 489
SIBOR, Vicent 633, 667, 671, 710
SIEYÈS 753
SIGÜENZA ALONSO, Manuel 184, 209, 211, 212, 215, 217, 221, 227, 228, 230
SILES, Jaime 673
SILVA MUÑOZ, Frederic 509
SILVELA, Francisco 83, 104, 108,118, 477, 501, 585
SILVESTRE, Salvador 433
SILVESTRE SABATER, Mª de la Merce 104,117, **506**
SIMARRO I LUCAS, Ampar 360, 369, 402, 415, 454, 519, **690**
SIMÓ SANTONJA, Vicent Lluís 254, 271, 286, 287, 289, 292, 296, 313, 386, 513, 515, 720, 744
SIMÓN MARÍN, Manuel 211
SIRERA, J.L. 633
SIRVENT, Adolf 197
SOCIATS, Rafel 64
SOFIA (Reina) 312, 313, 483
SOL MANCHON 187
SOLÁ (soci) 192
SOLANA, Emili 176
SOLAR, Rafael del 176
SOLÉ TURA 368
SOLER, Eduart 112
SOLER, Josep 409
SOLER I CASTRO, M^a de los Desamparados 104, 108, **494**, 527

- SOLER I GODES, Enric 240, 249, 251, 254, 257, 270, 271, 633, 712, 715, 724, 744
 SOLER I LUJÁN, Joan Batiste 336, 362, 547
 SOLER I MATAIX, Antoni 727, 737, 738
 SOLER PERIS, Josep 174,175
 SOLER SOLER, Salvador 187, 221
 SOLERIESTRUCH, Eduart 254, 719, 744
 SORIANO, Ramón 433, 448
 SORIANO, Roderic 161
 SORIANO I BUESO, Francesc 184, 216, 217., 221, 227, 230, 238, 249, 254
 SORIANO ESTEVE, Joan 447
 SORIANO I PINA, Ampar 541, **626**, 715, 717, 741
 SORIANO PLASENT, Josep 63, 95
 SORNÍ, Gustavo 69
 SORNÍ, José Cristobal 103, 477, 501, 752
 SOROLLA, Joaquín 114, 125, 406
 SORRIBES GRAMATGE, Vicent 241, 247, 249, 251, 260, 275, 713, 719, 738
 SOUZA ALVAREZ, Carles (Marqués de SOTELLO) 198, 385
 SUAREZ, Lluís 209
 SUAREZ ARTALEJO, Ramón 102
 SUCIAS APARICIO, Pere 112,116,117
 SUÑER SANCHIS, Luis 313
 TAMARIT, Antoni 173
 TARANCÓN (Cardenal) 325, 326
 TARANCÓN I FANDOS, Manuel 367, 372, 379, 412, 413, 414
 TARAZONA, Pere Jeroní 116
 TARAZONA, Voro 453
 TARÍN JUANEDA, Francesc 96, 102, 105, 475
 TARÍN I SALES, Antoni 708
 TARONGER AJADO, Manuel 106, 107, 114, 115, 116
 TASSO, Miguel 64
 TÁRREGA, E. 255, 259, 262
 TÁRREGA, Francesc 143
 TAULET, Enric 713
 TAVAN, Alfons 43
 TERCENIO 397
 TEROL, Artur 197
 TERRERO, Josep 209
 TESTOR PASCUAL, Carles 64, 107,116,162
 TETUÁ CASES, Manuel 177,179,181,184,193, 211, 228, 232
 THOUS, Gaspar 64, 66, 81, 87, 108,119
 THOUS LLORENS, Maximilià 363, 447
 THOUS I ORTS, Maximilià 104,169,171,172, 230, 235, 251, 447, 448, 449, 451, 507, 615, 617
 TIMONEDA 118
 TOMÁS BERNIA, Rafael 715, 738
 TOMÁS I MARTÍ, Vicent 671
 TOMÁS I MIRALLES, Xavier 738
 TOMÁS MONTAÑANA, Pedro 231, 233, 235

TORMOS, Rodolf
TORTAJADA, J. 260
TORTAJADA, Pompilio 450
TORTOSA I BIOSCA, Vicent 447, 481
TORREFIEL, Comte de 173
TORRES, Adela 443, 444
TORRES, Estanislau 91
TORRES, Isidre 77
TORRES, Josep M^a 64, 86, 97, 108
TORRES, Pere-Antoni 94
TORRES, X. 260
TORRES-MURCIANO I CORTELL, Mª Rita 485, **622**
TORRES ORIVE, Manel 59, 63, 70, 81, 87, 91
TORROMÉ
TOSCA 112
TOURTOULON, Baró de 41
TRAMOYERES BLASCO, Lluís 66, 77, 81, 82, 86, 87, 88, 89, 109, 112, 116, 471, 663
TRAMOYERES I VALLS, 112
TRAVER, Benet 143
TRÉNOR, Comte de 233
TRÉNOR AZCARRAGA, Tomas 467
TRÉNOR I PALAVICINO, Leopolt 99, 101, 102, 104, 110, 111, 123, **128**, 129, 131, 143, 149, 155, 165, 171, 174, 176, 177, 195, 209, 535
TRÉNOR TRÉNOR, Mª Teresa 485, **620**
TRÉNOR TRÉNOR, Merce 233, 487, 507, **602**
TRIGO MEZQUITA, 226
TRIGONA, Comte de 200, 231, 233
TRILLES, Ramón 99, 101
TRULLENQUE, Rafel 169
TRULLENQUE DICENTA, Carmen Luisa 338
TRULLENQUE DICENTA, Laura 338
TRULLENQUE DICENTA, Marta 338
TRULLENQUE DICENTA, Rosalia 333, 337, 338, 366, 441, 495, **678**
TRULLENQUE SANJUAN, Juli 338
TUBINO, Francesc M^a 81, 92, 93, 599
TURIA, I Marqués del 233, 507
TURIA, II Marqués del 467 (vore TRÉNOR AZCÁRRAGA, Tomas)
TUSET, Salvador 201, 487
UBACH I VINYETA, Francisco 104, 617
UBEDA 111, 170
UBEDA, Teodoro 460
UBEDA UBEDA, Vicent 309, 313, 483
UBIETO ARTETA, Antoni 313, 317, 376
UNAMUNO, Miguel de 611
UNGARETTI, G. 653
URBANO, Pilar 292
URIOS CELDA, Camilo 106, 107, 115

- URRUTIA GONZÁLEZ, Gustavo 238
VALCÁRCER, Carlos de 199
VALENTIN, Faust 188
VALERO MUÑOZ, Ricart 447, 449
VALERO ALUFRE, Antoni 239
VALMITJANA, Agapit 55
VALOR I VIVES, Enric 240, 241, 251, 260, 262, 271, 275, 639, 712, 713, 738
VALOR I FERRIS, J. 257
VALL DE CABRES, Joan Batiste 141
VALLEJO, César 653
VALLS JORDÀ, Joan 251, 515, 647
VALLS, Josep 63
VALLS (maestro) 70, 85
VECINA, Josep 222
VECINA, Lolita 222
VENDRELL, Salvador J. (Voro) 376, 384, 739
VENTOSA CALVELL, Joan 194, 204, 452, 505
VERA CEBALLOS, Rosalía 103, 333, **484**, 527
VERCHER, 225, 226
VERDAGUER, Alvar 85
VERDAGUER, Jacint 41, 76, 84, 85, 86
VERLAINE 657
VERNIA MARTÍNEZ, Pere 323, 324, 332, 517
VERTE, Ricart 201
VICENT, Antoni 503
VICENT LURIA, Carmel 197
VICENT MAROTO, J. 260, 719
VICENT MATEU, J. 252
- VICIANA 118, 410
VIDAL, Francesc 433
VIDAL, Joan 467
VIDAL CORELLA, Vicent 326
VIDAL I MICÓ 429
VIDAL NEGRE, Joaquim
VIDAL I TERUEL, Ignasi 63, 87, 88, 89, 90, 94, 98, 99, 115
VIDAL VIDAL, Ventura 448
VILA, Antonia 336
VILA, Gaby 375
VILA, Magda 739
VILA CABANES, Josep J. 181, 182, 184, 228, 231, 232, 233, 251
VILA FERRER, Salvador 383
VILA I FERRI, Antonia 738
VILA MORENO, Alfons 317, 417
VILANOVA, Arnau de 112
VILANOVA, Emili 85
VILANOVA I PIZCUETA, Francesc de P. 109, 112, 116, 145, 153, 155, 167, 173, 174, 533

VILAPLANA, Manuel 448, 724
VILAR, Carme 201
VILAR, Leonor 276
VILAR, Merche 454
VILELLA GARCÍA, Emilí 179,180,184,190,193, 200, 209, 211, 227, 228
VILLAESPESA 597
VILLALBA, Enric 405, 481
VILLALBA, Hector 343, 353, 375, 385, 386, 397, 398, 404
VILLALBA, Tadeo 448
VILLALMANZO, Jesús 385
VILLALONGA, Fernando 357, 371, 372
VILLALONGA I RIOS, Sofia **634**
VILLALONGA VILLALBA, Enric 741
VILLALONGA VILLALBA, Ignaci 173,175,188,190,192, 211, 264, 716, 717, 741
VILLAMAR , Maria 527
VILLÁN NAVARRETE, Carles 375
VILLANUEVA HERNAN, Josep 332, 459
VILLAPALOS SALA, Gustau 292, 320
VILLAPLANA I RARO, Juli 738
VILLAR I BELENGUER, Rafael 251, 306, 308, 515, 519, 563, 655
VILLARROYA, Tomás de 33, 91, 432
VILLARROYA LLORENS, Enrique 61
VILLENA, Melchor de 112
VILLENA, Sor Isabel de 713, 744
VILLENUEVE ESCLA PON, Comte 41
VIRGILI 653
VINATEA, Francesc de 201, 385, 511, 523, 547, 609, 611, 657, 675
VINYALS, 314
VIÑERTA BENAVENT, Josep 116
VISAIRAS, Francesc 460
VIVES, Higiní 111
VIVES AZPIROZ, Rafael 63
VIVES I BRAVO, Josep 738
VIVES CÍSCAR, Antonio 59, 61
VIVES I CÍSCAR, Josep 63, 69, 82, 84, 87, 90, 93, 94, 101, 501
VIVES JULIÁ, Francesc 61
VIVES, Francesc (Imprenta) 109
VIVES LIERN, Francesc 59, 61, 69,116,137,195, 203
VIVES I MORA, Francesc 57, 59, 61, 717, 741
VOSSLER, Karl 753
WAGNER, Ricard 459
WARNER, Sigfrido 459
XALMA, Joan 63
XIMENEZ, Eduardo 95
YAGO 89
YANGÜAS I PARIS, Aurora 204, 538
YERRO, Antoni 86, 87, 96

ZABALZA, Josep Joaquim 240
ZAHONERO 223
ZAPATER ESTEVE, 167
ZAPATER RODRIGUEZ, Juan 129,167
ZAPATER I UGEDA, Josep 61, 109,119,133,137,139
ZAPLANA, Eduardo 372, 379, 382, 390, 407
ZARAGOZÁ I IVARS, Pepa **644**
ZARAGOZÁ I MELIANA, Mª Lluïsa 533
ZARAGOZÁ ORTS, Pere 511
ZARRANZ, Félix 63
ZOMEÑO CALATAYUD, Purificacio 722, 727, 738
ZORRILLA, José 41
ZURRIAGA, Ferran 273

Nota: les pàgines senyalades en negreta corresponen a on apareix la fotografia de la persona citada.

PUBLICACIONS DE LO RAT PENAT

COLECCIO "AL VENT"

- SANÇ I SANCHO, Vicent. *L'obra dels primers valencianistes*. Valencia, 1983.
- LANUZA I ORTUÑO, Chimo. *Valencià, ¿Llengua o dialecte? Una aproximació desde la sociolingüística*. Valencia, 1983. Segona edició 1994.
- VV.AA. *Raons d'Identitat . Historia i Llengua*. Valencia, 1985.
- VV.AA. *Miquel Adlert Noguerol. Homenage*. Valencia, 1990.
- FERRANDIS I OLMOS, Marivi. *La Decadència Valenciana. Historia i llengua*. Valencia, 1993.
- FERRANDIS, Marivi i LOPEZ, Joan Salvador. *La Ceràmica de Paterna durant la Baixa Edat Mija*. Valencia, 1993.
- FERRANDIS, Marivi i MORENO, Juli. *El Palau de la Generalitat*. Valencia, 1994.
- CALPE CLIMENT, Angel V. *La guerra insidiosa .El valencianisme irresolut*. Valencia 1995.
- GIL BARBERA, Joan. *Personajes ilustres valencians relacionats en la medicina*. Valencia, 1994.
- PROSPER, Mª Pilar i MATAS, Josep Manuel. *Arquitectura Civil i Religiosa en la ciutat de Valencia*. Valencia, 1996 .
- COLECTIU VALLDAURA. *La Real Academia Espanyola front a la llengua valenciana*. Valencia, 1997.
- VILA I MORENO, Alfons. *Les normes del 32. Aportació documental. (Estudi al voltant de les bases d'ortografia valenciana de 1932)*. Valencia, 1997.
- FONTELLES I FONTESTAD, Antoni. *Societat , Ciència i Idioma Valencià*. Valencia, 1997.
- COSTA I CATALÁ, Joan. *El ferro que desperta*. Valencia, 1997.
- PINGARRÓN I SECO, Fernando. *La frontera barroca de la catedral de Valencia*. Valencia, 1998.

COLECCIO "DIDACTICA"

- VV.AA. *Lligam*. Valencia, 1981.
- LÁZARO I CERDÁ, Josefina. *Soc un ratoli*. Valencia, 1984.
- FONTELLES I FONTESTAD, Antoni. *La flexió verbal*. Valencia, 1984. Segona edició 1993.
- GUINOT I GALAN, Josep M^a. *Gramàtica normativa de la llengua valenciana*. Valencia, 1987.
- FONTELLES, Toni; GARCIA, Laura i LANUZA, Chimo. *Gramàtica de la llengua valenciana*. Valencia, 1997.
- MORENO I MORENO, Juli. *Geografia de Valencia*. Valencia, 1999.

COLECCIO “CULTURA TRADICIONAL”

- MARTI I MORA, Enric. *Apunts d'indumentaria tradicional*. Valencia, 1995.
COMBA I COMBA, Amelia. *Llegendes valencianes*. Valencia, 1995.
GIL BARBERÁ, Joan. *Costums i tradicions valencianes*. Valencia, 1996.
VILA I MORENO, Alfons. *Castello terra de romeries*. Valencia, 1999.

**COLECCIO “QUADERNS DE DIVULGACIO”
PUNT D'ENCONTRE EN LA CULTURA VALENCIANA**

- MORENO I MORENO, Juli. *Aproximacio a l'història de Lo Rat Penat*. Valencia, 1994.
FERRANDIS I OLMOS, Marivi i MORENO I MORENO, Juli. *9 d'octubre, Dia Nacional Valencià*.
Valencia, 1994.
CASTELLANO I AROLAS, Miquel. *L'administració territorial valenciana*. Valencia, 1995.
REDÓN I DÍAZ, Angels. *Bilingüisme i educació*. Valencia, 1995.
VILA I MORENO, Alfons. *Normes d'ortografia valenciana*. Valencia, 1995.
LÓPEZ I MUÑOZ, Aureli. *Pilota valenciana*. Valencia, 1995.
GIMENO I JUAN, Manuel. *Introducció a la dialectologia. Els dialectes valencians*. Valencia, 1996.
PROSPER, Mª Pilar i MATAS, Josep Manuel. *El 25 d'abril*. Valencia, 1996.
GUINOT I GALÁN, Josep M^a. *Les bases ortogràfiques del 32 (o les de Castello) i les d'El Puig, (o les de la R.A.C.V.) comparades*. Valencia, 1997.
REDÓN I DÍAZ, Angels. *Ausias March. Siscent anys aniversari*. Valencia, 1997.
FERRANDIS I OLMOS, Marivi. *Els Jocs Florals de la Ciutat i Regne de Valencia*. Valencia, 1997.
COSTA I CATALÁ, Joan. *El valencià: llengua viva*. Valencia, 1998.
VENDRELL I MATOSES, Salvador J. *Iniciació al valencianisme*. Valencia, 1998.
DELMONTE I HURTADO, Pere. *La festa de la Santa Creu. (Història i tradició)*. Valencia, 1999.

COLECCIO “ANTOLOGIES POETIQUES”

- DELMONTE HURTADO, Pere. *Tot yo...; A cau de mans !*. Valencia, 1994.
RAMÓN I GARCÍA, A. *Ofici de Paraules*. Valencia, 1995.
MATÍN ALBIZÚA, Donis. *Inspiracions*. Valencia, 1996.
DELMONTE HURTADO, Pere. *Aquarel·les de la llar*. Valencia, 1996.
GARCÍA FERRADA, Josep Lluís. *Les aurores de l'anima*. Valencia, 1997.
MELIÀ CASTELLÓ, Josep. *Manoll d'anhels*. Valencia, 1998.

COLECCIO “JOVE LLITERATURA VALENCIANA”

- BENS, Felip. *Les sabates de pell de puça*. Valencia, 1993.
AHUIR, Artur. *De lletres i rent*. Valencia, 1993.
CALVO, Enric. *Espurnes i fanc*. Valencia, 1993.
LANUZA I ORTUÑO, Chimo. *Paraules i Adeu*. Valencia 1994.
FEASES, Fede. *En un temps llunyat i un país desconegut*. Valencia, 1994.
PALAZÓN, Alicia. *“Scaneam criminis parare” i uns altres contes*. Valencia, 1996.

- RIDOCCI, Emili. *Argila i marbre*. Valencia, 1996.
 CASTELLANO, Miquel. *Poemar*. Valencia, 1996.
 CALVO I DOLÇ, Enric. *El llaberint*. Valencia, 1997.
 BORI I ESCURIET, Carles Vicent. *Ablamor de Cor*. Valencia, 1998.

COLECCIO "RODAMON"

- LÁZARO I CERDÁ, Josefina. *El meu amic Minura*. Valencia, 1994.
 OLLER, Mª Teresa i CALATAYUD, Vicent R. *Contar i cantar*. Valencia, 1994.
 ESTELLÉS BARAT, Miquel. *Un enchis en el bosc*. Valencia, 1996.
 LÁZARO I CERDÁ, Josefina. *Al caliu de la llar*. Valencia, 1999.

* * *

- ALMINYANA VALLÉS, Josep (Dir). *I Centenari dels Jocs Florals de la Ciutat i Regne de Valencia. 1879-1983*.
 VV.AA. *CVIII-CIX Jocs Florals de la Ciutat i Regne de Valencia*. Valencia, 1993.
 VV.AA. *CX-CXI Jocs Florals de la Ciutat i Regne de Valencia*. Valencia, 1997.
 VV.AA. *CVI-CVII Jocs Florals de la Ciutat i Regne de Valencia*. Valencia, 1998.
 PÉREZ DE LOS COBOS, Fco. *Palacios y casas nobles*. Valencia, 1993.
 LEÓN ROCA, J.L. *Constanti Llombart*. Valencia 1995
 VV.AA. *IV Corona Poetica ofertada per Lo Rat Penat en motiu de l'advocacio: Mare de Deu dels Desamparats*. Valencia, 1995.
 COSTA CATALÁ, Joan. *La Biblia parva*. Valencia, 1998.
 VV.AA. *V Corona Poetica ofertada per Lo Rat Penat en motiu del 75 aniversari de la coronacio Pontificia de la Mare de Deu dels Desamparats*. Valencia, 1998.
 ALMINYANA I VALLÉS, Josep. *El crit de la llengua. (Vol. I i II)*. Valencia, 1999.

ESTE LLIBRE ESCRIT EN LLENGUA VALENCIANA, ESTÀ DEDICAT A TOTS ELS BONS VALENCIANS
QUE HAN CONTRIBUIT EN EL SEU AMOR, TREBALL I ESFORÇ A FER D'ESTA TERRA VALENCIANA,

LA PATRIA DE TOTS I EL BREÇOL D'UNA NOBLE I FECUNDA CULTURA,

ORGULL DE LES NOSTRES GENERACIONS PASSADES I PRESENTS,

I S'EDITÀ SENT PRESIDENT DE LO RAT PENAT

L'HONORABLE SENYOR ENRIC ESTEVE I MOLLÀ,

ACABANT-SE D'IMPRIMIR, EN LA CIUTAT DE VALENCIA,

ALS TALLERS GRAFICS DE MARÍ MONTAÑANA. S.L.,

EL DIA 19 DE MARÇ DE L'ANY 2000,

FESTIVITAT DE SANT JOSEP

ANY DELS BORJA

ESTE LLIBRE ESCRIT EN LLENGUA VALENCIANA, ESTÀ DEDICAT A TOTS ELS BONS VALENCIANS
QUE HAN CONTRIBUIT EN EL SEU AMOR, TREBALL I ESFORÇ A FER D'ESTA TERRA VALENCIANA,
LA PATRIA DE TOTS I EL BREÇOL D'UNA NOBLE I FECUNDA CULTURA,
ORGULL DE LES NOSTRES GENERACIONS PASSADES I PRESENTS,
I S'EDITÀ SENT PRESIDENT DE LO RAT PENAT
L'HONORABLE SENYOR ENRIC ESTEVE I MOLLÀ,
ACABANT-SE D'IMPRIMIR, EN LA CIUTAT DE VALENCIA,
ALS TALLERS GRAFICS DE MARÍ MONTAÑANA. S.L.,
EL DIA 19 DE MARÇ DE L'ANY 2000,
FESTIVITAT DE SANT JOSEP

